

ქრისტინე

I

მაისი იყო, საქმის დღე. მზე საშუაღლეოდან დაჰყურებდა დედამიწას. პატარა ბილიკის გადაღმა, ბუჩქნარში იჯდა ყმაწვილი კაცი, ასე ოცისა თუ ოცდაორი წლისა და მოუთმენლად იყურებოდა ერთ მხარეს. ხანდახან გაახსენდებოდა, მიიღებდა ცხვირზე ვარდის კონას, რომელიც ხელში ეჭირა და იყნოსავდა. კობტა ტანისამოსი და ნაზი შეხედულება უმტკიცებდა, რომ ეს ყმაწვილი არ იყო მუშათაგანი. ბუჩქნარს, რომელშიაც იჯდა ყმაწვილი კაცი, ერთის მხრით ეკრა წიფლის ტყით დაჩრდილული სერი, მეორე მხარეს, შორეულ ფერდობზე, ყანებში მოჩანდნენ მუშები, რომელთაც სიცხის გამო გაეხადათ ჩოხები და ისე მუშაობდნენ მცხუნვარე მზის ქვეშ. ყანებს იქით ამართულიყო შაქრის თავივით მოყვანილი ქოჩორა გორაკი, საიდანაც დაინახავდით შავ ზღვას და, თუ კარგი დარი იდგა, ფოთის სიახლოვეს მიმავალ-მომავალ გემებსაც.

კარგა ხანს იყურებოდა ყმაწვილი კაცი იქითკენ, საიდანაც, ეტყობოდა, ვიდაცას ელოდებოდა, მაგრამ ჯერ არავინ ჩანდა. უკანასკნელ ყმაწვილ კაცს მოუთმენლობა მღელვარებად გადაექცა: ხან ადგებოდა და ისევ დაჯდებოდა, მერე ისევ ადგებოდა და ახლომახლო მიდი-მოდიოდა. ამასობაში, იმაზე ცოტა მოშორებით, დადუმებულ ბუჩქნარში სამჯერ თანდათან გაისმა ჩხირის გატეხის ხმა. ყმაწვილმა მოჰკრა ამ ხმას ყური, ელვასავით სწრაფად წამოვარდა ზეზე და ნელი სტვენით გაეხმაურა. არ გაუვლია მას უკან ერთს წამს, რომ მოისმა ფოთლების ნელი შრიალი და გამოჩნდა ყმაწვილი ქალი, რომელსაც ხელში ეჭირა ცარიელი კალათი. ქალს ტანს ეცვა იაფფასიანი ჩითის კაბა, ფეხს - წულა, თავზედ ორმაურიანი სახოცი ეხურა. მაგრამ ამ უბრალო მორთულობაშიაც კი ისეთი ემხიანი და სიცოცხლით სავსე ჩანდა, რომ თვალის მოშორება დაგენანებოდათ.

- რა ამბავია, ქრისტინე, ასე დაგვიანება! გული დამიდნა! - ტკბილად უსაყვედურა ყმაწვილმა კაცმა და აღტაცებულის თვალებით დაუწყაო მზერა.

- ვაიმე, ჩემი სიკვტილი! რა მექნა! ბაბას ყანაში სადილი მივუტანე და ახლა იქიდან მოვალ. შენ არ იცი, იასონ, რა გასაჭირი საქმეა ჩემი აქანაი მოსლა. ხან იმას ვიგონებ ნენასთან, ხან ამას და ისე მოვიპარები. დღეს რომ ყანაში სადილის წაღება არ შემხთენოდა, ვინ იცის, იქნება ვერც ქე მოვსულიყავი, არ გამოვეშვი ნენას. სოფლის კაცის ოჯახში ათასი გუუთავებელი საქმეა! მერე კიდევ ნენას ეშინია ჩემი მარტო გაშობა. ამიზა გეხვეწები, თუ დამიგვიანდეს მოსვლა, ან, ვინ იცის, ზოგჯერ სულ ვერ მევიდე, სხვაფერ ნუ იფიქრებ, იასონ, - უპასუხა ქალმა და დაუწყაო მზერა, თითქო უნდა გამოიცინოს, ხომ არ ვაწყენიე ამ სიტყვებითაო.

- არაფერია, შევრიგდებით, - ღიმილით უთხრა ყმაწვილმა კაცმა, მოჰხვია ხელი და მხურვალედ ჩაუკოცნა ტუჩები.

- წევდეთ წყლის პირზე, ჩვენი წიფლის ქვეშ, - უთხრა ყმაწვილმა, როცა კოცნით მოიჯერა გული.

- ვაიმე, დამაგვიანდება და ნენაი გამიწყრება! - დანანებით უპასუხა ქალმა.

- არ დაგაგვიანებ. პაწა ხანს ვიყოთ და მერე ქე წახვალ, - უპასუხა ვაჟმა, რომელიც ისეთის აღგზნებული თვალებით უყურებდა ქალს, თითქო უნდა თვალეებით შეჭამოსო.

- კაი, წევდეთ, - დამორჩილდა ქალი.

ამას შემდეგ ქალი და ვაჟი, თითქო შველები არიანო, სწრაფად გაძვრენ ბუჩქებში და გასწიეს მაღალ, დიდ წიფლისკენ, რომელიც თითქო განზრახ გამორებოდა თავის ტოლ-ამხანაგებს და დაბლა, ვაკეში, მედიდურად შტოებგადაშლილი იდგა. ამ წიფლის ქვეშ ადგილი ისე სწორი და სუფთა იყო, თითქოს განზრახ გაუკეთებია და დაუგვია ვისმესო. წიფლის ძირიდან ცოტა მოშორებით მიჩანჩქარებდა პატარა მდინარე, რომელსაც წვრილის შავი ქვით მოფენილი კალაპოტი და ზევიდან ხეების ჩრდილი საამურ ფერსა სდებდა. როცა ქრისტინე და იასონ მივიდნენ, წიფლის ძირში გასრიალა პატარა ჭრელი გველი, რომელსაც აქამომდე არხეინად ეძინა გრილოში.

- ვაიმე, რა უნდოდა ამ წყეულს აქანაი! - შეშინებით წამოიძახა ქრისტინემ და მიეკრა იასონს.

- ვინ იცის, იქნება ისიც საყვარელს უცთიდა, ვერ ჰხედავ, რავა ლამაზია? - გაეხუმრა იასონი, მერე წამოავლო ქვას ხელი და უნდოდა მოეკლა გველი, მაგრამ ქრისტინე ეცა ხელში.

- არ მოკლა, არ მოკლა!

- რატომ?

- ნენაიდან გამიგონია, ზოგი გველის მოკვლა არ ვარგაო. ეგება აგიც იმისთანა გველია, რომ მისი მოკვლა არ ვარგოდეს.

იასონმა გაიცინა და გააგდო ქვა ხელიდან. ამასობაში გველი წავიდა და ქრისტინე და იასონ დასხდნენ წიფლის ძირში, იასონმა მოხვია ქალს ხელი, ჩაიკრა გულში და დაუსრულებლად კოცნიდა. ქალიც თითქო თავდავიწყებას მიეცაო, მაგრამ, როცა იასონი მეტად გაიტაცა ეშხმა, ქრისტინე წამოხტა ზეზე და უთხრა:

- რას შობი, იასონ? ხომ გახსოვს ჩვენი პირობა, ჯვარის დაწერამდი და-მმასავით უნდა ვიყოთო. შენ, აგი ერთი ხანია გატყობ, სხვანაირათ მექცევი... ხომ არ გინდა ჩემი ხელით მევიკლა შენს წინ თავი!

- რა არის, გეხუმრე, და თუ გწყენს ჩემი ხუმრობა, სულაც აღარ გაგეკარები აწი, - ნაძალადევის გულცივობით უპასუხა იასონმა და თვითონაც წამოდგა, თითქო წასვლას აპირებსო.

- იასონ!.. - უთხრა ქრისტინემ, რომელმაც თითქო ამ ერთი სიტყვით გამოხატა ყოველივე თავისი სათქმელიო.

იასონი კი ხმას არ იღებდა. ქრისტინეს მოადგა თვალებზე ცრემლი და ცოტადა უკლდა ატირებას. კარგი სანახავი იყვენ ისინი ამ ყოფაში: ტევრი, მყუდრო მიდამო, თხუთმეტ-თექვსმეტის წლის საშუალოზე ცოტა მომაღლო, ნაკვთად მოყვანილი ტანის ქალი, სწორი, ცოტათი მოგრძო, ლამაზი, ქერა პირისახით, დიდრონი, ცისფერი თვალებით, მათ ზემოთ თეთრ შუბლზე მშვენივრად გადატკეცოდა ისრის მსგავსი, წაბლისფერი წარბები; ხშირი თმა წელზე ეყარა. ამ საღის ქმნილების გვერდით იდგა ვაჟკაცი, შავგვრემანი, ლამაზი პირისახით, რომელსაც უმშვენებდა ახალამოსული, მელანივით შავი წვერ-ულვაში. ყმაწვილ კაცს ჰშვენოდა მეტადრე მეტყველი, შავი თვალები. ამათთვის რომ ამ დროს შეგეხედათ, იტყოდით, ესენი ერთმანეთისთვის დაუბადნია განგებას და კიდევ შეხვედრიან ერთმანეთსაო.

- მშვიდობით! - უთხრა იასონმა ქალს და გაუწოდა ხელი.

- რას შობი, იასონ, მაგდებ? მიხვალ!.. კაი, წადი! თუ ნამუსი ამას გიჩივა,

მომიძულე, წადი... წადი! - ქრისტინეს წასკდა ტირილი.

- რა ვქნა, ქრისტინე, ვხედავ, არ გიყვარვარ, ჩემი ხელის მოკარებაც კი გეზარება.
- არ მიყვარხარ, არ მიყვარხარ!.. ვინც არ მიყვარდა, იმას ჩემ პირს დუღობდი

საკოცნელათ!..

- რა ვქნა, ქირას თუ მთხოვ კოცნაში, მოგართმევ.

- აგია, იასონ! შენ უნდა მიჩიოდე ამას! ჩემი პირი საქირაო ყოფილა, მეტი არაფერი!.. ქირას მოგცემო!.. - ქრისტინე უმატებდა ტირილს.

- სუ, ქრისტინე, ვინმე გეიგონებს და მაშვინ რაღაი? - დაყვავებით უთხრა იასონმა და დაუპირა კოცნა, მაგრამ ქალმა არ მიიკარა.

- დამეთხოვე!.. ქირას მოგცემო!..

- გეხუმრე, ქრისტინე, არ გცხვენია! სუ, ჩემო სიცოცხლევ! - ამ სიტყვებით იასონმა გადაუწია თავი და აკოცა ლოყაზედ.

- ქალი დანებდა, მაგრამ ტირილს კი ვერ იკავებდა.

- დავჯდეთ! - უთხრა იასონმა, მოჰკიდა ხელი და ორივე ხელახლა დასხდნენ.

- რა გინდა, ქრისტინე? შენ ხომ ჩემი ხარ და ჩემი! ფიცი ხომ მოგეცი, რაღაის გეშინია, არ გცხვენია ამ უნდობლობისთვის! უნდობლობა უსიყვარულობამ იცის, თუ ვერ მენდობი, გეტყობა არც გყვარებივარ!

- რას ჩივი, იასონ?! თუ არ მიყვარდე და არ გენდობოდე, ამ ღურღუთ ტყეში მოწიფულ კაცთან რა მომიყვანდა? მიყვარხარ, ღმერთმა იცის, იასონ, ისე მიყვარხარ, რომ... მარა... - აქ ქრისტინემ სიტყვა აღარ დაასრულა.

- თუ გიყვარვარ და მენდობი, რაღას მტანჯავ! დავდნი კაცი! აგერ ერთი თვეა, მგონია, რაც ასე ვართ. რა ვქნა, მოწიფული კაცის სისხლი მიდულს, ველარ მომითმენია. რა გინდა, მაინც ხომ ჩემი ხარ? იფიქრე, თუ ჩემი სიყვარული გაქ, ჩემს სიამოვნებასაც უნდა ცდილობდე. თუკი მაწვალე, რაღა სიყვარული იქნება! გეფიცები, ქრისტინე, ჭლექი გამიჩთება.

- ღმერთო, რა ვქნა!.. ჯვარის დაწერას ხომ მოვესწრობით?

- მოვესწრობით და შორაც არ არის, მარა მაქამდე რა გვიშავს ვითამ? მე ხომ მაქამდეც შენი იასონი ვარ. მითხარი, ხომ შენი ვარ, შენი! შენც ხომ ჩემი ხარ? - აქ მოეხვია ქალს და დაუსრულებლად კოცნიდა.

- შენი ვარ, იასონ შენი... მარა...

იასონს “მარა” აღარ ეყურებოდა. ის დაეპყრო გრძნობას, გატაცებით კოცნიდა ქრისტინეს და იკრავდა გულში.

- ნუ, იასონ, ნუ-მეთქი... - დააპირა ქრისტინემ თავის შეკავება, მაგრამ თავის შეკავების მაგივრად მისი ლალისფერი ტუჩები მხურვალედ კოცნიდა იასონის ტუჩებს, თვალებს და შუბლს.

- შენ და შენი ღმერთი, იასონ, ჩემი სიცოცხლე შენ მოგანდევი და შენ იცი, თუ არ დამლუპავ! - უთხრა ქრისტინემ, როცა თავდავიწყებიდან გამოვიდნენ.

- არ გცხვენია, ეჭვიანობ! - უსაყვედურა იასონმა.

უკანასკნელ კიდეც მხურვალედ გადაკოცნეს ერთმანეთი და შემდეგ მოჩვენებასავით გაქრნენ, ერთი - ერთ მხარეს და მეორე - მეორეს.

II

სოფელ ნიგვზიანში ბეჟან უქმაძე კარგი მამულის პატრონი და მდიდარი

აზნაური იყო. რადგანაც ბეჟანს, იასონს გარდა, ვაჟიშვილი არ ჰყავდა, იასონი პატარაობიდანვე ფუფუნებას და ნებივრობას იყო მიჩვეული. რაც უნდა ახირებული რამ დაეჩინებია ბავშვს, დედ-მამაც და დებიც იმის ამსრულებელნი იყვნენ. მოაღწია დრომ და ბეჟანმა თავისი ვაჟი ერთ მახლობელ ქალაქის სასწავლებელში მისცა. იასონ სწავლაში ძლიერ კარგ ნიჭს იჩენდა, მაგრამ, სამაგიეროდ, მშობლების სახლში ლაღად და ნებივრად აღზრდილს, არაფრად ეპიტნავებოდა სასწავლებლის გადაჭარბებული დისციპლინა. მასწავლებლები მუდამ უჩივოდენ იასონს უმორჩილობასა და სიცელქეს, მაგრამ ბეჟანის ხათრისათვის ვერ გამოეგდოთ სასწავლებლიდან. ამგვარად გადავიდა ის მესამე კლასში, აქ კი ერთმა მასწავლებელმა თავისი უსაზღვრო წყრომით და ტუქსვით იქამდე მიიყვანა იასონი, რომ მასწავლებელს სილა გააწნა. ამას შემდეგ, რა თქმა უნდა, იასონი დაითხოვეს სასწავლებლიდან. ბეჟანის ადგილას რომ ცოტაოდენად განათლებული კაცი ყოფილიყო, რასაკვირველია, ეცდებოდა და შვილს სადმე სხვა სასწავლებელში წაიყვანდა, მაგრამ გაუნათლებელ ბეჟანს საკმარისად მიაჩნდა, რომ მისმა იასონმა რუსული ლაპარაკი და წერა-კითხვა იცოდა. “ფილოსოფოსათ ხომ არ მინდა და სამსახურისთვის ესეც კი ეყოფაო”, - ამბობდა ბეჟანი. ნაცნობების შემწეობით ბეჟანმა იასონი მიაღებია მწერლად მაზრის სამმართველოში. მაგრამ დიდხანს არც იქ დაუყვია იასონს: ერთ დღეს დედის შეგინებისათვის იმან კარგა ლაზათიანად მიბეგვა კანცელარიის ერთი ტუზი და შემდეგ აიღო ანუ, უკეთ ვთქვათ, ააღებიეს სამსახურზე ხელი. მას შემდეგ იასონ აღარ მოშორებია მშობლების სახლს. ან რა გასაჭირი ადგა, რომ მაინცდამაინც სამსახურის გულისთვის თავი შეეტკივებია? სასმელი არ აკლდა და საჭმელი, საცმელი და სახურავი. მაგრამ ამ უზრუნველ ცხოვრებაშიც ერთი-ორის თვის შემდეგ მოწყენილობამ მოიცვა იასონის სული და გული. წამოდგებოდა დილას, ისაუზმებდა. შემდეგ - სადილი, ვახშამი და ძილი. მიდიოდა ამ ერთგვარობაში დღეები, კვირები, თვეები. იასონი იმტვრევდა თითებს მოწყენილობისაგან, ამთქნარებდა, იზმორებოდა; მისი სიცოცხლით სავსე ბუნება თხოულობდა სხვაგვარ ცხოვრებას. მაგრამ რა უნდა ექნა? მუშაობა და მეტადრე მიწის მუშაობა დიდი სათაკილო საქმეა სოფელ ხალხის თვალში. აბა ამ სათაკილო საქმეს ხომ არ მოჰკიდებდა ხელს მდიდარი აზნაურის ერთადერთი ვაჟი. ისეთ გარემოებასა და ხალხში თავის დღეში არ ყოფილა იასონ, რომ წიგნის კითხვის სურვილი შთაენერგა ვინმეს ამ ყმაწვილი კაცის გულში. წყალდებოდა არარაობაში იასონის ძალა, სული და გული. გულის გადასაყოლებელი და შესაქცევი რომ სხვა აღარა დარჩა რა, იასონმა დაიწყო მეზობლობაში სიარული. დღეს ერთისას აღამებდა, ხვალ მეორისას, ზეგ მესამისას; აზნაური იქნებოდა მისი მასპინძელი, მღვდელი თუ გლეხი, ეგ სულ ერთი იყო მისთვის, ყველას შეიფერებდა და დაიახლოვებდა. ამ ხეტიალში გაიცნო ქალებიც. ამას შემდეგ მის მოწყენილობასაც მოელო ბოლო. დაიწყო მის ცხოვრებაში ახალი ხანა; ისე გაუტკბა სოფელში ცხოვრება, რომ, მგონია, თვით სამოთხეზედაც არ გასცვლიდა. ეხლა იშვიათი ღამე იქნებოდა, რომ იასონს შინ დაეძინა. ვინ იცის, სად დაეხეტებოდა და სად არა მთელი ღამის განმავლობაში! ბეჟანი და მისი მეუღლე შიშით აღარ იყვნენ, მოგვიკლავს ვინმეო. მაგრამ იასონს არა თუ დედ-მამის დარიგება, მგონია, ჯაჭვი რომ მოგებათ, ისიც ვერ დაამაგრებდა ღამღამობით შინ.

სოფელ ნიგვზიანში ბევრ ტკბილ ცოლქმრობას გადაესხა მწარე ნაღველი

იასონის წყალობით, ბევრი ოჯახის ტკბილი ცხოვრება შეირყა და გამწარდა, ბევრ გასათხოვარ ქალს მოეხადა ლეჩაქი. ნახავდა იასონი სადმე, მაგალითად, ან ეკლესიაზე, ან ღამის თევზში, ან სხვა რომელსამე შეკრებულებაში ღამაზე ქალს, გაუჩნდებოდა გულში ვარამი ავადმყოფობასავით ამ ქალის ხელში მოგდებისა და, სანამ თავის წადილს არ შეისრულებდა, ვერ მოისვენებდა. ამასთან უნდა მოგახსენოთ, რომ სამწელოც არ იყო იასონისთვის ამ შემთხვევაში თავის საწადელის შესრულება: იასონი იყო ღამაზე ყმაწვილი კაცი, კარგი მოლაპარაკე, ხუმარა; ისეთი სიმღერა და ჩანგურის დაკვრა იცოდა, რომ ტკბილი ჟრუანტელი დაუვლიდა ადამიანს მის გაგონებაზე; ამასთან მუდამ კობტა, ჩაქურ ტანისამოსში გამოწყობილი (ევროპიული ტანსაცმელი დიდი ხანია უარეყო), მუდამ მოცლილი და თავისუფალი.

ბეჟან უქმადის მეზობლად იდგა ერთი გლეხი, დათია ხელმოკლიძე. თუმცაღა მდიდარი, მამულის პატრონი აზნაური ბეჟან და ლატაკი გლეხი დათია ვერაფერი ტოლ-ფარდები იყვენ ერთმანეთისა, მაგრამ მეზობლობა კი მაინც ტკბილი ჰქონდათ ერთმანეთში, - დათია ყანაში ეხმარებოდა ბეჟანს, კვირა-უქმე დღეს, თუ ბეჟანს სტუმრები ჰყავდა, ხელს უწყობდა და ემსახურებოდა, ვენახსა და ხეხილის გაშენებაში ჰშველოდა და სხვა; სამაგიეროდ ბეჟან შემას, წკნელს, საბალახოს, ხან საყანე მიწასაც აძლევდა დათიას.

დათიას უფროსი ქალიშვილი, ქრისტინე, ერთი იმ მშვენიერ ქმნილებათაგანი იყო, რომლის მსგავსი ერთ სოფელში ერთი გამოერევა, ან ორი. “დათიის ქრისტინე ჩვენი სოფლის თვალია, თვალიო”, - ამბობდნენ მეზობლები. რა თქმა უნდა, დათიას და მის მეუღლეს მარიკასაც თავი მოსწონდათ ქრისტინეთი.

- დედაკაცო, დეინახე, დღეს სულ ჩვენი ქრისტინესკენ ქონდენ თვალი და კითხულობდენ, ვინ არის იგი ღამაზე ქალიო? - სიხარულით ეუბნებოდა ეკლესიიდან ან სხვა შეკრებულებიდან დაბრუნებული დათია თავის მეუღლეს.

- შენ იმ დღეს უნდა გეყურებია, იმ დღეს! ქალი დევიზადე, ამას ქვიაო, ყველა ამას ჩიოდა, - ეუბნებოდა ქმარს პასუხად თავისი ქალიშვილის ქებით აღტაცებული მარიკაი.

სიღამაზეს გარდა, ქრისტინე ისეთი ღვთისნიერი, ისეთი რბილი ხასიათისა და ტკბილი ენის პატრონი იყო, რომ მშობლებს, დებს, ძმებს, მთელ ოჯახს განსხვავებით უყვარდათ, ოჯახის სულად და გულად მიაჩნდათ.

იასონს კარგა ხანია უცემდა გული ამ ღამაზე მეზობლისათვის; უნდოდა, როგორც თვითონ ეძახოდა ამ საქმეს, “ერთი ხელში მოგდება”, მაგრამ ისიც გამოცდილებით იცოდა იასონმა, რომ სოფლელი გლეხის ქალი ზოგი სულ უწინააღმდეგოდ დანებდება კაცს, მაგრამ უმეტესობა კი არაფრის გულისთვის არ უღალატებს თავის უმანკობას და ნამუსს. ქრისტინე ერთი ამ უკანასკნელთაგანი იყო, - დიდ განძად მიაჩნდა თავისი ნამუსი და ქალწულობა.

იასონმა დაიწყო დათიასას ხშირ-ხშირად სიარული. ხანდახან მთელს დღეს აღამებდა იქ. დათია და მისი მეუღლე ცუდს არ ხედავდენ ამ სტუმრობაში და ამიტომ სასიამოვნოდაც მიაჩნდათ, თუკი ისეთი ძვირფასი მეზობელი, როგორიც, მათი ფიქრით, იასონი იყო, მათ ოჯახში მისვლას იკადრებდა. ამასთან კიდევ იასონ მარიკის “ძუძუნაჭამი” იყო. მართალია იასონს ეს “ძუძუნაჭამობა” არც კი ახსოვდა, თითო-ორ-ორჯერ ბევრ მეზობლის ქალს უჭმევია თავისი ძუძუ ამ პატივცემული

აზნაურის შვილისთვის; დედაც ხუმრობით ხანდახან ჩამოუთვლიდა იასონს გლეხის დედაკაცების სახელს, - ესენი არიან შენი დედები, შენთვის ძუძუ უჭმევიათო. იასონსაც ბევრი უცინია ამ ხუმრობაზე: “უფ, უფ, რამდენი დედები მყოლიაო!” - მაგრამ ამით ამპარტავანი აზნაურიშვილი მართლა ნათესავად და თავისიანად ხომ არ ჩათვლიდა ვიღაცა გლეხის დედაკაცებს? ამგვარ ნათესაობას მხოლოდ გულუბრყვილო გლეხის დედაკაცის მარიკასათვის ჰქონდა მნიშვნელობა. “შენი საკადრისი არ არის, მარა დედაშვილობით გაგიბედავო” - ამ სიტყვებით ხშირად მიუერთმევია მარიკას იასონისთვის კაი ყურძენი, მსხალი, ვაშლი, ხან ცხელ-ცხელი ხაჭაპურებიც. დიდხანს დადიოდა ამგვარად იასონი დათიასას. მაგრამ არ იქნა, ჯერ ვერას გახდა ქრისტინესთან. მორცხვი ქრისტინე უფრთხოდა იასონთან მარტო დარჩენას და ლაპარაკს. მართალია, მას შემდეგ, რაც იასონმა დათიასას სიარული დაიწყო, ქრისტინეს გულშიაც დაიბადა რაღაც ერთგვარი თბილი გრძნობა, გული სთხოვდა, სადმედან ჩუმად მაინც ემზირა იასონისთვის, მაგრამ ასეთი საიდუმლო საჭვრეტი თილისმა არსად იყო, ისე კი ცხადად ყმაწვილის კაცის ჭვრეტა და დაახლოვება, ქრისტინეს ჭკუით, არ იყო კაი საქმე და ამიტომაც თავს შორს იჭერდა ამგვარ საქმისაგან. მაგრამ რამდენადაც ქრისტინე შორს გაურბოდა, იასონს იმდენად უფრო და უფრო უძლიერდებოდა ნდომა ქრისტინეს “ხელში მოგდებისა”.

ერთ დღეს ქრისტინე მარტო დარჩა შინ, - სხვები საღაც წასულიყვენ. ყმაწვილი ქალი ნელ-ნელა კერავდა რაღაცას და თან ოცნებაში გართული დაბალის ხმით ღიღინებდა:

დედაც მიყვარს, მამაც მიყვარს,
ძმები ყველას მირჩვენია,
ერთი ვინმე სხვისი შვილი
თლათ ქვეყანას მირჩვენია.

- ვინა, ქრისტინე, ვინ არის იგი ბედნიერი? - სიცილით შეილაპარაკა კარებში ამ დროს იასონმა და შევიდა ქრისტინესთან.

ამ მოულოდნელი სტუმრობით ქალი დაიბნა, გაწითლებული წამოხტა ზეზე თავისი საკერავიანად, ერთი თითქო გაქცევაც დააპირა, მაგრამ მოაგონდა, რომ მის მეტი შინ არავინ იყო მასპინძელი და სტუმრის მარტო მიტოვება ურიგობა იქნებოდა. თავგადასხული, გაწითლებული გაჩერდა ფეხზე, მაგრამ სტუმრის მიპატიჟებას, ან ხმის გაცემას კი ვერ ბედავდა.

- რა არის, ქრისტინე, ისე გეშინია ჩემი, ვითამ და კაცის მჭამელი ვიყო! არ ვიცი, რა მიწყენიებია შენთვის, რომ ხოხობსავით მემალვი? - უთხრა თავისებური მომსყიდველი ტკბილი კილოთი იასონმა.

- რა ვქნა, რას მიკვთ? - მორცხვად ჩაილაპარაკა ქრისტინემ და კიდევ უფრო გაწითლდა.

- რას უნდა გიკვთდე? შენს გამეტს, ყველას უხარია ჩემი აქანაი მოსვლა, შენ, გეტყობა, გწყენს. სულ მომდურავსავით ხარ ჩემთან! რა არის ჩვენც გავცეთ ერთმანეთს ხმაი; ვნახოთ, იქნება კაი მეგობრები შევიქნეთ ბოლოს.

- რა მეგობრები? - თითქო უცბად წამოსცდა, თორემ არ უნდოდა კითხვაო, ისე უხერხულად და თავაუღებლად ჰკითხა ქრისტინემ.

ქრისტინეს უხერხულმა კითხვამ კარგი შემთხვევა მისცა იასონს იმ საგანზე

გადაეტანა ლაპარაკი, რომელიც დიდი ხანია სწყუროდა.

- რა მეგობრები? როგორც შეფერის ჩვენისთანა ახალგაზრდებს. წაღან ქე არ მღეროდი: ერთი ვინმე სხვისი შვილი თლად ქვეყანას მირჩევნიაო, ნეტა არ იქნება, გამაბედნიერო და მე ვიყო იგი სხვისი შვილი? თქვი, ქრისტინე, თქვი, გენაცვალე, მაგ ლამაზ პირში! - აღტაცებით დაატანა იასონმა, რომელიც ისე უმზერდა ამ დროს ქრისტინეს, რომ იფიქრებდით, ეს-ეს არის, თვალში უნდა ჩაიძვრინოსო.

ქრისტინე ისევ ისე თავჩაღუნული იდგა და ხმას არ იღებდა. მხოლოდ მისი მძლავრი სუნთქვა ამტკიცებდა, რომ გული ძლიერ უღელავდა.

- მითხარი-მეთქი, ქრისტინე, მითხარი!

- რა გითხრა? თუ იკადრებ, შენ ძამიეი ხარ ჩემი, ნენაის ძუძუნაჭამი, - მღელვარების ხმით უთხრა ქრისტინემ.

- ძამიეი, დაიეი რათ მინდა მე? სხვაი მითხარი რამე, იმ ლამაზ გულ-მკერდში გენაცვალოს იასონი! მითხარი, ვისთვის გინდა ამ სილამაზე პირი? მოკვტეს იასონი, შენი თავი თუ სხვა ვინმეს დაანებოს!.. ეზოში ყვავილი ქონდეს კაცს და სხვამ მოუწყვიტოს! აბა მე სისხლი არ მქონია? მითხარი, სხვისი ხარ თუ ჩემი? - უფრო და უფრო გატაცებით ეკითხებოდა იასონი.

- ჩემი შეცთენა, მე რომ, კაი, შევცთე, შენ არ უნდა იკადრო და სხვაი, მე რა ვიცი, რა მოხერხდება ჩვენში?.. - კიდევ რაღაც უნდა ეთქვა ქრისტინეს, მაგრამ ვეღარ მოახერხა.

- რა მოხერხდება?.. - იასონი ერთ წამს დაფიქრდა და შემდეგ თქვა: - რა მოხერხდება და ცოლქმრობა. ახლა? ახლა რას იტყვი?..

ცოლქმრობის გაგონებაზე ქრისტინე შეკრთა, თითქო გულში ნატკენი ადგილი ჰქონდა და იქ გაჰკრა რაღაცამაო, სახეზე ალმური აუვიდა, თვალეზი რაღაც იმედით გაუბრწყინდა და ერთი ისე ტკბილად შეხედა იასონს, თითქო, ეს-ეს არის, ენაუთქმელად ხელში ჩაუვარდებო. მაგრამ საჩქაროდ შეეცვალა ეს იმედიანი სახის მეტყველება უიმედობით. წარბები მოხარა გაჯავრებით და თვალეზში დაეტყო, რომ თავის დაცვის ძლიერი ინსტინქტი გაეღვიძა ყმაწვილ ქალს.

- ცრუობაა, ცრუობა! მატყუებ! არ ვიცი, გონია, რომ მატყუებ! - გაბედულად და მქისედ უთხრა მან იასონს.

- რა ცხარი ყოფილხარ! რომ დაგიფიცო, მაინც იფიქრებ, მატყუებსო? - სანდო, დამარწმუნებელის კილოთი ჰკითხა იასონმა.

- არა, ტყულა ნუ ფიცულობ, არ მინდა ფიცი, ვიცი არ მოხერხდება! რა საფიქრებელია! ვინ მე და ვინ შენ!

- მითხარი, აბა რეიზა არ მოხერხდება? რა არის მოუხერხებელი?

- რა არის? რა ვიცი, ათასი! შენ ამისთანაი კაი ხარ, აზნაურისშვილი, ნასტავლი, მე ერთი საცოდავი ყაძახის ქალი, ერთი ანბანიც არ ვიცი!.. არა, რა საფიქრებელია?.. მერე კიდევ ნენაის ძუძუნაჭამი! არა, არ იქნება-მეთქი.

ქრისტინე რომ ამ ლაპარაკში იყო, იასონმა ამოიღო უბიდან წითელ ხავერდში გამოკრული პატარა საჯიბე ხატი, რომელიც მამამ აჩუქა იასონს და რომელსაც იასონი მუდამ ატარებდა ვერცხლის ძეწკვით საათთან ერთად, მოხადა პირი, დაიწერა პირჯვარი და დაიწყო:

- ვფიცავ ამ ნაწილიან ღვთისმშობლის ხატს, რომ მე, შენს გარდა, სხვაი ქალი არ

შევირთო. ამის მაღლი გაუწყრეს შენ მოღალატეს! აჰა, გჯერა თუ არა?

ქრისტინე პირველად ისე გააკვირვა იასონის ამგვარმა საქციელმა, რომ იტყვის თქმაც ვერ მოახერხა იმ წამს. შემდეგ კი რაღაც გაკვირვებულ-აღტაცებული ხმით წამოიძახა:

- რა ქენი, იასონ, აგი? მე რა შენი შესაფერი ვარ, ღმერთო!

- ის მე ვიცი, რაც შესაფერი ხარ! - ამ სიტყვებით მივიდა ის ქრისტინესთან. ქალმაც უწინააღმდეგოდ გადაუწია თავი და ორთავეს ჩაუტკბო ტუჩები მხურვალე და ტკბილმა კოცნამ.

- იცი, ქრისტინე, ხვალ ქედისყურაში რომ დიდი წიფელაა, ხომ იცი, დიდ მხუნას იქით, წყლის პირში, იქინეი მოდი.

- დედავ, დედავ, მეშინია! იქინეი საშინელი ყრუი ადგილია! - მართლა და რაღაც შიშის გამომხატველი ღიმილით თქვა ქრისტინემ.

- მაინც გეშინია? აბა ჩემი ფიცი აღარაფერი ყოფილა! - უსაყვედურა იასონმა.

- არა, არ მეშინია, მარა გაფიცებ იმ ღვთიშობლის ხატს, ჯვარის დაწერამდე და-ძმასავით უნდა ვიყოთ, გეყურება, იასონ, და-ძმასავით-მეთქი!

- რავაც კაი დაი და ძმაი, ოღონდ იმ ჟუჟუნა თვალებში გიყურო და სხვას მერეც მოვესწრობი, - უთხრა იასონმა და აკოცა თვალებში.

ის იყო, იმ დღიდან დაწყებული, ქრისტინე და იასონ დადიოდნენ ერთმანეთთან პაემანზე დიდ წიფლის ძირში. მართალია, მათი პირობა ჯვარის დაწერამდე დამძურად ყოფნის შესახებ საზღვარს გადასცილდა, მაგრამ რა უშავდა? იასონის ლაპარაკი ამტკიცებდა, რომ ჯვარისწერაც შორს აღარ იყო.

III

ერთი წელი გასულიყო მას შემდეგ, რაც იასონმა ქრისტინეს ფიცი მისცა, ცოლად შევირთავო. ნაღვლიანი სახით იჯდა ქრისტინე კერასთან. ერთი ხელი თავზე ჰქონდა შემოდგმული და მეორეთი არწევდა აკვანს. სახეზე ძლიერ გამხდარიყო; თვალებში, რომლებიც თითქო უფრო დადიდრონებოდნენ, რაღაც ნაღველი და უიმედობა ეხატებოდა. ჩვილი, თოვლივით თეთრი ბავშვი, რომელსაც პირშიშვლად ეძინა ღარიბ, ძველსაგებიან აკვანში, ხანდახან შეაცმაცუნებდა ტუჩებს, თითქო ძილშივე დედის ძუძუს სწოვსო. ნაღვლიან მდუმარებაში ქრისტინეს ნელ-ნელა გაეგსო თვალები ცრემლით, და ბოლოს მსხვილ-მსხვილ ცვარებად გადმოუგორდა გამხდარ ლოყებზედ.

- ათასჯერ გაგაფრთხილე, დედაშვილობას, ყოლ წუთში ტირილს ნუ მაყურებიფ! გვეყოფა შენს დედ-მამას, რაც გვჭირს, მაინც დაბნელებულია და კიდევ უფრო ბნელდება ჩემი საძაღლე გული, შენ რომ ასე მტირალს გხედავ! ტირი და ტირი! ნუ გეშინია, შენი ოჯახის მეტს, არაკაცს არ აწუხებს შენი ტირილი! - მწარე საყვედურით უთხრა დედამ ქრისტინეს.

დედის საყვედურმა, დამშვიდების მაგიერ, კიდევ უფრო მოუმატა ქრისტინეს ცრემლები, რომლებსაც ჯერ პირის მორიდებით ფარავდა, მაგრამ ბოლოს კი წასკდა ისეთი მძლავრი ტირილი, რომ გული ამოეგლიჯებო, გეგონებოდა. ტიროდა გულზე სევდისმომდები, გაგრძელებულ მკვნესარე ხმით. ქრისტინეს ცრემლები ჩაეწვეთა მძინარე ბავშვს აკვანში, გამოაღვიძა და ეხლა იმისი ჩხავილი და ტირილიც უერთდებოდა ქრისტინეს ტირილს.

- მადლობა ღმერთს, რომ მამაშენი არ შეგხთა ამ ტირილზე! ათასჯერ კი გითხარ: მეყოფა, რაც მჭირს, ტირილი აღარ გამაგონო! - უთხრა მარიკამ ქალიშვილს წყრომით.

- რა გინდებიან? აა, თუ გაკეთდებით, მომკალით! ვინ გიშლის, მომკალით! მე კიდეც მირჩევნია, თუ მომკლავთ! - ტირილით ამბობდა ქრისტინე.

- ღმერთო, რა დღეი მომასწარი აგი? - მწუხარებით წამოიძახა მარიკამ, ერთი მწარედ ჩაიკრა გულში ხელი, მერე გადაიარა ქრისტინესკენ, ამოიყვანა ბავშვი და დაუწყო ფერება. ბავშვი დაეთხოვა ტირილს, ცმუკავდა და უცაცუნებდა მარიკას პირზე თავის პაწია ხელებს. “ღმერთო, რა ანგელოზია!” - ჩუმად ჩაილაპარაკა მარიკამ, დაკოცნა ბავშვი და შემდეგ კიდეც ჩაილაპარაკა თავისთის: “ნეტაი, ერთი დღეი არ აცოცხლა მარიკაი და აგი კანოლიერი შვილი იყოს!”

ამასობაში ქრისტინემაც მოიჯერა გული ტირილით, მოიწმინდა ცრემლისაგან დაწითლებული თვალები, შემდეგ გამოართვა ბავშვი მარიკას და ჩაუდო ძუძუ პირში, ბავშვი რამდენისამე წამის განმავლობაში ხარბად ეწაფებოდა ძუძუს. მაგრამ ადრე მოიჯერა გული და მოჰყვა ქრისტინეს კალთაში ცელქობას. ქრისტინეს აღარ მოუთმინა გულმა, სიყვარულით სავსე თვალები დააშტერა ბავშვს და ჩუმად ჩაკოცნა.

ეს ჩვილი ბავშვი ქრისტინეს შვილი იყო. როგორც ამ მოთხრობის თავში მოვიხსენიე, ფიცის დადების შემდეგ ქრისტინე და იასონი ხშირად ნახულობდნ ერთმანეთს ერთხელ აჩენილი წიფლის ძირში და ხან სხვაგანაც. ქრისტინე სრულიად მიენდო იასონს, რომელიც აიმედებდა: აი დღეს, აი ხვალ დავიწერთ ჯვარსო. გადიოდა ამ ტკბილ იმედში დრო. უკანასკნელ ქრისტინეს დაეტყო ორსულობა. მართალია, ამას ჯერ, თვითონ ქრისტინეს და იასონს გარდა, ვერავინ ამჩნევდა, მაგრამ შემდეგ, თუ ჯვარის დაწერას დროიანად ვერ მოასწრებდნ, რა თქმა უნდა, ხალხი გაიგებდა ქრისტინეს ორსულობას. ამიტომაც იყო, რომ ქრისტინეს შიშის ჟრუანტელი უვლიდა ტანში და აჩქარებდა იასონს.

- თუ გიყვარდე, იასონ, სანამ ქვეყნის ყბაასაღები გახთებოდეს ჩვენი საქმე, მოვასწროთ ჯვარის დაწერა. მართალია, შენ ჩივი - რის გემინია, რაც უნდა იქნას, მაინც ჩემი ხარო. მეც ვიცი, შენი ვარ, მარა ქვეყნის ამბავი ხომ იცი, თუ ჯვარდუწერელს შემიტყვევს ორსულობა, იმისთანაებს კი იტყვიან, რომ მე ვეღარ გუვუძლებ იმას. მერე შენთვისაც ხომ საწყენი იქნება, მე რომ ლანძღვას დამიწყებენ. სხვაი სხვაია, დედ-მამასაც ვერ დავჯერებ - იასონ შენ რავა წაგიყვანს ცოლათო, მეტყვიან და შავ დღეს დამაყენებენ. იასონ, რავაც ღმერთი კია მაღლა, ისე ვიცი, შენ არ მიღალატებ, მარა, ნუ გეწყინება ამის თქმაი, გული მაინც რაცხა შიშით მიკანკალებს, ამ ბოლოს სულ იმის ფიქრში ვარ, - იასონსაც ვუყვარვარ, არც მიღალატებს, მარა აი საქმე მაინც არ იქნება-მეთქი. ათასგვარი სიზმრები კი მესიზმრება დამე: ხან ვითამ ჯვარდაწერილი ვართ, შენსას მაქ ბინა, მარა შენი დედ-მამა მიწყრებიან, საშინელი თვალით მიყურებენ და სახლიდან გაგდებას მიპირობენ. ხან ვითამ საყტარში ვართ, მარა ღვდელი ვარს ჩივა, ჯვარს არ დავწერო. ხან ვითამ ამ წიფლის ძირში გიცთი, გიყურებ, გული მიდნება, მარა შენ არ ჩანხარ. გუშლამ მესიზმრა: ვითამ ამ წიფლის ძირში გიცთი. ვაიმე, ქედიდან ჩამეირბინა უშველებელმა ცოფიანმა მგელმა, მომამურა და, რომ უნდა დამგლიჯოს, ამასობაში მომისწარი შენ, ჰკარი მგელს თოფი და გააგორე. რა ვიცი, რა არ მესიზმება, ხან კაი და ხან ავი! მარა სიზმრებს ახლა თავი

დავანებოთ. შენ ჩივი, თუ ამ კვირეს არა, მეორე კვირეს მაინც დევიწერ ჯვარსო?

- ასე მაქ გადაწყვეტილი, ვერც რამე დამიშლის, მგონია, - უპასუხა იასონმა.
- ჯვარის დაწერამდი ხომ კიდევ ვნახავთ ერთმანეთს?
- ჯვარის დაწერამდი?... კი, რავა არა.
- სად? აქანაი, ხომე?
- აქანაი.
- როის მოვიდე?
- როის?. პარასკევს.
- ასე გვიან?
- კაი, თუ გინდა, სამშაფათს იყოს.
- მაშინ ნამდვილს ანბავს მეიტან, - ამ კვირეს იქნება თუ იმ კვირეს?
- მევიტან, რა თქმა უნდა.
- ადრე მევიდე, ხომ. ნასადილევს?
- ისე, რავაც მოახერხო.

ამ ლაპარაკით და მხურვალე კოცნით დაშორდენ ერთმანეთს ქრისტინე და იასონ უკანასკნელ ნახვის დროს.

დანიშნულ დღეს ქრისტიზე მივიდა ჰაემანზე, მაგრამ იასონ ჯერ არ მოსულიყო. რომ მის მოსვლამდე გული გადაეყოლებია, ქრისტინე დაჯდა მდინარის პირას და დაუწყო ყურება წყალს, რომელიც საიდუმლო დუდუნით მითამაშობდა. წყლის დუდუნს ქრისტინემაც ააყოლა ხმა და ნაღვლიანად, ძლივს გასაგონი ხმით ღიღინებდა:

ვინ იფიქრებს ქვეყნის გადაბრუნებას?

ვინ შეუცვლის ჩემ საყვარელს ბუნებას?

დღე იყო ყუჩი, ღრუბლიანი. არემარეს გულის დამამბიმბელი, რაღაც მყუდრო მოწყენილი სახე ედო. დიდხანს უყურა ქრისტინემ, მაგრამ იასონი არ გამოჩნდა. ქრისტინე მოიცვა შიშმა და მღელვარებამ. “რა დაემართა ნეტაი, რეიზა დაიგვიანა?” - ათასჯერ იმეორებდა გულში. ცას უფრო და უფრო გადაეკრა ბნელი ფერი. უკანასკნელ გაისმა ჰაერში ქუხილი და ლაპალუპით წამოვიდა ზაფხულის სხვილი წვიმა. ქრისტინე ერთხანს შეეფარა წიფლის ძირს და იასონის მოსვლამდე არ აპირებდა შინ წასვლას, მაგრამ წვიმა თანდათან გაძლიერდა, ასე რომ ცოტა ხნის განმავლობაში ტალახის ფერად აქცია მდინარის ანკარა წყალი. თან ღამდებოდა, მეტი რა გზა იყო, ქრისტინე გაიქცა შინისკენ. მაგრამ გული კი საშინლად ჯავრიანი მიყვებოდა. როცა სახლს მიაწია, ერთიანად დასველებული იყო. დედ-მამამ დაუწყო წყრომა, სად იყავი ამ საშინელ დარში ამდონ ხანსო. მაგრამ ქრისტინემ მეზობლისას ყოფნა მოიგონა და საქმე მშვიდობიანად დაბოლოვდა.

იმ ღამეს ქრისტინეს ძილი არ მიჰკარებია. სულ იმაზე ფიქრობდა, რისთვის ვერ მევიდა იასონ ჰაემანზე. “წვიმას რომ არ მოესწრო, უეჭველად მევიდოდა, იქნება კიდევ მივიდა, მე რომ წამოვედი, მერეო”, - თვითონვე აიმედებდა თავის თავს. მაგრამ შემდეგ მაინც კიდევ ამავე საგანს უბრუნდებოდა: “ნეტაი რა დაემართა, რეიზა ვერ მევიდაო”. მეორე დღეს განუწყვეტლად მოდიოდა წვიმა. ქრისტინეს თვალი ჭიმკრისაკენ ეჭირა, აი, გაიღება და შემოვა იასონიო. მაგრამ დაღამდა და იასონ არ მოდიოდა დათიასას. ახლა კი შიშმა სულ მთლად აიტანა ქრისტინე: “ან ავით გახთა, ან

ფარცაკი რა დამართიაო”, - გულის კანკალით ეუბნებოდა თავის თავს. გათენდა თუ არა, ქრისტინემ მოიგონა რალაც მიზეზი, აიღო დედისაგან ნება და გასწია უქმადისას. “იასონ ვინცხა თავადიშვილისას წვევიდა სტუმრათ და ორ კვირას არ დაბრუნდება იქიდანო”, - უთხრა უქმადის გოგომ ქრისტინეს. საბრალო ქალს თითქო გული მოსწყდა ამის გაგონებაზე. მკვდრის ფერი ედო, როცა შინ დაბრუნდა. “ვაიმე, შვილო, რა ფერი ჩაგდობია, ავათ ხარ?” - ჰკითხა შეშინებულმა დედამ. ხო, ავათ ვარ, - უპასუხა ქრისტინემ და ჩაწვა ლოგინში. მთელი ერთი კვირე ისე გაატარა ქრისტინემ, რომ საჭმელი ორჯერ არ უჭამია.

გავიდა ამის შემდეგ ერთი თვე. ქრისტინეს თვალები გამოუღამდა, ილეოდა, იტანჯებოდა, ტიროდა ჩუმად, მაგრამ იასონ კი არსად სჩანდა. ის თითქო თავის მამის სახლშიაც აღარ მოდიოდა იმ ხანად. ერთი რომ თვალი ველარ შეავლო და სალაპარაკოდ ველარ ნახა ქრისტინემ იასონი, ერთ ნაცნობ ქალს გაენდო, დააწერია ბარათი (ქრისტინემ წერა-კითხვა არ იცოდა) და შეეხვეწა უქმადის გოგოს: ჩუმათ მიეცი იასონსო. ეს დიდი გაბედულობა იყო ქრისტინეს მხრით: უქმადის გოგოს შეეძლო გამოეაშკარაებია ეს ამბავი, მაგრამ რა ექნა, სხვა ღონე აღარ დარჩენოდა.

“იასონ! - სწერდა ქრისტინე - რა მიქენი? მიღალატე? მერე ჩემი ხომ არ გეშინია, რომ მემალვი? გეხვეწები, იასონ, ერთი მაჩვენე შენი თავი, ერთი გამაძლე შენი მზერით და მერე, თუნდა, მომკალი, აღარ ვინანებ. თუ არ გინდებვარ, მითხარი, რის გეშინია ვაჟკაცს! არა, მე, ბრიყვს, კიდევ არ მგონია, თუ შენ მომიძულე. გეხვეწები, გეხვეწები, იასონ, ერთი კიდევ დამანახვე შენი თავი, რომ იცოდე, რაფერ მენატრება შენი ნახვა! შენი ქრისტინე”.

ვინ იცის, იმ დროს, როცა ფიცი მისცა, მართლა გადაწყვეტილი ჰქონდა თავის გულში იასონს ქრისტინეს შერთვა თუ არა. საუკუნეები გავიდა მას შემდეგ, რაც დიდმა შექსპირმა სთქვა: “როცა სისხლი ღელავს, ენა ფიცით არ იღლებათ”.

ამასთან ესეც უნდა ვთქვათ, რომ ამპარტავანი აზნაური ბეჟან უმაღლ სასიკვდილოდ გაიმეტებდა თავის იასონს, მინამ ღატაკი გლეხის ქალის შერთვის ნებას მისცემდა. ასე იყო თუ ისე, იასონისაგან ეს წერილი მოუვიდა ქრისტინეს: “რა ვქნა! შენ შერთვას მშობლები არ მანებებენ. ისე ტყულა ჩემი ნახვა რათ გინდა? ისევე ჯობია დამივიწყო”.

როცა ქრისტინემ ეს სიტყვები მოისმინა, არ ატირებულა, მხოლოდ ისე მწარედ წარმოსთქვა: “იმ ფიცის და იმდონი იმედიანი სიტყვის მერე ამის თქმაც შეიძლება? თურმე ყველაი ტყუილი ყოფილა ქვეყანაზედ!..”

ძნელი წარმოსადგენია, რა ვაი-ვაგლახი დატრიალდა დათიას ოჯახში, როცა ქრისტინეს ორსულობა გაიგეს. დათია თავის მოკვლას აპირებდა; მარიკა მთელი დღის განმავლობაში ტიროდა და იკაწრავდა ლოყებს. რომ მომკვდარიყო ქრისტინე, მგონია, მაშინაც არ გადაეხადათ იმდენი ტირილ-ჟივილი. ქრისტინეს პატარა დები და ძმებიც კი, რომლებსაც არც კი გაეგებოდათ კარგა, რა იყო ეს ორსულობა, ტირილით ისიებდენ თვალებს. თუმცა აქამდე მშობლებს სიტყვითაც კი იშვიათად უთქვამთ საყვედური თავისი საქებურ-საყვარელი ქალიშვილისთვის: რაც შეიძლება გლეხის ოჯახში, ფუფუნებით გაზრდილი ჰყავდათ, მაგრამ ეხლა, ეხლა კი გაცეცხლებულმა დათიამ სტაცა თმაში ხელი და, თითქო უნდა მოკლასო, ისე გამეტებით სცემა. მარიკაი ხელით არ ეხებოდა ქრისტინეს, მაგრამ ისე კი გამეტებით სწყევლიდა და ეხვეწებოდა

ღმერთს: “მომიკალი ჩემი ქრისტიანია და შავი ჩამაცმევით მასზეო”.

იმ დღიდან დაწყებული, შეიცვალა ქრისტიანის მდგომარეობა მშობლების სახლში: დედა, მამა, დები, ძმები, დიდი და პატარა, ყველა მოვალედ სთვლიდა თავის თავს, რომ მუდამ ეტუქსათ ქრისტიანე, როგორც არაწმინდა საქმის მოქმედი. გაქრა ქრისტიანის მხიარულება და სიცილ-კისკისი. ის ეხლა სტიროდა ჩუმიად თუ ცხადად; თუ არა, შერცხვნილი, დაჩაგრული შავ ფიქრებს ეძლეოდა.

დათიამ ერთხანს უგზავნა ბეჟან უქმადეს და მის შვილს მოციქულები, მაგრამ ვერაფერი კმაყოფილება გამოიტანა აქედან. ბოლოს უჩივლა კიდეც, მაგრამ აქაც ვერას გახდა: ერთმა გაქნილმა ადვოკატმა, რომელიც უქმადის ვექილად იყო ამ საქმის გარჩევის დროს, პირველი სიტყვის წარმოთქმითვე დაამტკიცა დათიას საჩივრის უსაფუძვლობა და დათია პირში ჩალაგამოვლებული გამოსიტუმრა სასამართლოდან.

მოაწია დრომ და ქრისტიანს ეყოლა ვაჟიშვილი, რომელსაც ის ახლა თან სირცხვილით და თან დედობრივი სიყვარულით აღსავსე შეჰყურებდა და აწოვებდა ძუძუს. ბავშვი მეტად კარგი და სალი იყო.

IV

მიდიოდა დრო, მაგრამ ქრისტიანსთვის, სევდა-ნაღველს გარდა, სამხიარულოს არას ტოვებდა. მშობლები თანდათან უფრო და უფრო სასტიკად ეპყრობოდნენ საბრალო ქალს. დათია ხშირად სცემდა. ან რა მოარბილებდათ? იმ ხანად ერთი მაღალი სიტყვა რომ ეთქვა დათიას ან მარიკას რომელისამე მეზობლისათვის, გაჯავრებული მეზობელი მაშინვე წამოსძახებდა: “თქვენ თუ სინდისი გქონდეს, ბუშიანი ქალი არ გეყოლებოდათ ოჯახშიო”. “ახლა სიკტილი არა ჯობს ჩემ სიცოცხლეს!” - გულში ხელჩაკვრით იტყოდა მეზობლის სიტყვებით გაბრაზებული დათია. მეზობლის ქალებს ხომ ქრისტიანს გარდა, სალაპარაკო აღარა ჰქონდათ რა. “ახია მარიკაზე, რაც დაემართა! აი საყტარზე კი მიყავდა, აი იქით და აი აქეთ, უფეთქებდა ქვეყანას. ვითამდა, ჰა, რა ქალიშვილი მყავსო! ახლა იგია, ბუშიანი უგდია სახლში!” - ნიშნის მოგებით ამბობდნენ ზოგიერთები. “უიმე, თურმე დიდი ხანია მას აქეთ, რაც დაუწყია იმ ურცხვს, და ჩვენ ყური სად გვქონდა!” - აზვიადებდნენ მეორეები. ვინ იცის, კიდეც რამდენი სხვაი ასეთი მომწამვლელი ხმები გააგონეს ქრისტიანს. მართალია, ქრისტიანე პირველი მაგალითი არ იყო, სხვებიც უნახავთ მისი მსგავსი, მაგრამ სხვები დასძველებოდათ და ქრისტიანს ემხამებოდა სიცოცხლე, ნატრობდა სიკვდილს, მაგრამ თავისი ხელით ვერ გაიმეტა თავი სასიკვდილოდ, და ისე კი სიკვდილი მისი თხოვნით არ მოდიოდა “ნეტაი დაკარქვით მაინც დამკარქა სადმე, რომ ველარ გევიგონო იი ჩვენი სოფლის გველი ენა!” - ამბობდა ხშირად ფიქრებში წასული ქრისტიანე. ეკლესიაზე ან სხვა შეკრებილებაში წასვლა-მოსვლა, რაც დიდ გასართობ საგანს შეადგენს სოფლელ ყმაწვილ ქალისათვის, ქრისტიანს, სირცხვილის გამო, აღარ შეეძლო. მეზობლობაში გავლა-გამოვლისაც კი სცხვენოდა, არა თუ სხვაგან წასულ-წამოსულიყო. თუ წავიდოდა, - სერში შეშის მოსატანად, თუ არა, იჯდა სახლში, არწევდა აკვანს და ეძლეოდა გულის მომკვლელ მწუხარებას. როცა ნაღველი მოაწვებოდა გულზე, ან კიდეც დედ-მამა გააჯავრებდნენ, გაიყვანდა თავის გოგის გარეთ, მიუჯდებოდა სახლის უკან ღოჯეს და ტიროდა. მხოლოდ დათიას კი ვერ დაანახვებდა ცრემლებს. “არ გამაგონო ტირილი ამ ჯავრიან გულზე, თვარა, ღმერთს გეფიცები, მოგკლავ!” - დაუყვირებდა დათია, როგორც კი ცრემლებს

დაუნახავდა ქრისტინეს. “მარინე, ჩემისთანა უბედური სხვაი კიდევ იქნება ქვეყანაზე? ტირილსაც არ მანებებენ! რა ვქნა, რომ მეტირება?” - ეუბნებოდა ხშირად ქრისტინე ერთ სანდო ყმაწვილ მეზობლის ქალს. მარინეს ძლიერ ებრალებოდა ქრისტინე, მაგრამ რა უნდა ექნა, რა ნუგეშის მიცემა შეეძლო იმაზე მეტი, რომ ეტყოდა: “რა ვუყოთ, ქრისტინე, ღმერთია მოწყალეო”.

ერთ დღეს ქრისტინე ჩვეულებრივად იჯდა აჩემებულ ლოჯესთან, მისი მოღრუბლული სახე ამტკიცებდა, რომ ამ წამსაც არ ასვენებდა შავი ფიქრები.

- რა არის, ქრისტინე, სულ ზიხარ და ზიხარ აქანაი კვტრის ჭირისუფალსავით მგლოვიარეთ! მოკტები, ქალო, ასე! ერთი წარბი გახსენი! - მიილაპარაკა ქრისტინესთან მარინემ და მიუჯდა გვერდში.

- თუ მოვკტებოდე, კაია, მარა სიკვტილსაც აღარ უნდებვარ! - უთხრა ქრისტინემ.

იცი, ქრისტინე, რეზა მოვედი? - დაიწყო მარინემ ხმადადაბლებით, - გუშინ ჩემი ბიძისას ვიყავი, დედიდან ბიძა რომ მყავს. იქინეი სონაი ვნახე, იცი სონაი შენ? ქმარს რომ გიექცა?

- არ ვიცი, - უპასუხა ქრისტინემ

- სონაი ბიძაჩემის სახლის კაცის ქალიშვილია. ჰო, იმას ვჩიოდი, სონაი მოსულა შინ პაწა ხანს ძმების სანახავათ. მერე ქე მივა, საცხა თფილის ქალაქიაო შორ, იქინეი. მერე რომ ვნახე, სიტყვაზე შენი ანზავი ვუთხარი, - სონაი ჩემი ნათესავია, - ჰო, ვუთხარი, - ასე და ასეა-მეთქინ. რა აბრიყვებსო, მითხრა სონამ, თავის მოკვლას და დაჭლექებას იგი არ ჯობს, მიატიოს იი დედ-მამა, წვეიდეს სამე და იცხოვროსო. შენთან რომ წამევიდე, წეიტან-მეთქინ? ვკითხე და, რეზა არ წევიტანო; თუ ასეა მისი საქმე, ჯობს, უთხარი, წამოვიდე. უჰ, რომ იცოდე ქრისტინე, რავა დიდიკაცის ქალსავით არის სონაი გამოწყობილი! იმისთანაი კაბა, შლაპა და პოლსაპომკი აქ, იმისთანაი, რომე!..

ქრისტინე დაფიქრდა და მერე უთხრა მარინეს:

- წამიტანე ერთი მე იმ სონასთან.

- თუ გინდა, ხვალ წავიდე. ჩემი ბიძის ზეთ კარზე დგას სონაის ძმები. ჯერე ბიძიესას მივალთ და თუ იქინეი არ იქნა სონაი, მერე მისას წევიდე. გითხარი, სონაი ჩემი ნათესავია, - უპასუხა მარინემ.

მეორე დღეს ქრისტინემ მოიგონა, მარჩიელთან (მკითხავთან) მივალო, და წაყვა მარინეს. როცა შინ დაბრუნდა, ძლიერ დაფიქრებული იყო, მაგრამ ეს ფიქრი სულ სხვანაირი ფიქრი იყო და არა წინანდებული ნაღვლიანობა.

იმ დღიდან დაწყებული, ქრისტინეს დაეტყო ცვლილება: ძლიერ იშვიათად სტიროდა; უფრო ხშირად რაღაც თვალეზამტერებული იჯდა და სახის მეტყველებაზე ეტყობოდა, რომ მისთვის მძიმე გადასაწყვეტ საქმეს ფიქრობდა. მშობლების წყრომა-დარიგებას ძლიერ გულგრილად უხვდებოდა, თითქმის ყურადღებასაც არ აქცევდა. ეს საქციელი თავგასულ უმორჩილობად მიიღო დათიამ და ამით კიდევ უფრო გაჯავრებული იყო თავის ქალიშვილზე, უფრო მოუხშირა წყრომასა და ცემას. ქრისტინემ კი თავისი მხრით მოუხშირა ვითომდა მარჩიელთან სიარულს. აქ დათიამ და მისმა მეუღლემ ეჭვი აიღეს - იასონის ჯავრის ამოსაყრელ რასმე თუ ასწავლის მარჩიელიო. ამის წინააღმდეგი არც დათია და არც მისი მეუღლე

იყვენ და ამიტომ არ უშლიდენ ქრისტიანს მარჩიელთან სიარულს. მართლაც მეტად ქრისტიანი უნდა ყოფილიყო ქრისტიანი, რომ იასონზე შური არ ეძიებია: იმ დროს, როცა იასონის ღალატით ქრისტიანს სიცოცხლე იწამლებოდა და იზნამებოდა, თვითონ იასონმა დაიწერა ჯვარი ერთ მდიდარ აზნაურის ქალზე და ტკბილად ატარებდა დროს თავის ყმაწვილ ცოლთან. მისგან დაღუპული ქრისტიანი კი ერთხელაც არ გაიხსენა, ერთი სიტყვითაც არ ანუგეშა.

ერთ დღეს უცბად შეხვდა ქრისტიანი იასონს და მის ცოლს, - მხარდამხარ მიდიოდენ სადღაც ცხენებით. იასონმა, ქრისტიანი რომ დაინახა, პირი მოარიდა. ქრისტიანს აღარ მოუთმინა გულმა და მიაძახა: “იასონ, მოლაღატე, ფიცის გამტეხო! სანდურავს რაღას მემართლები? ერთი ხმა გამე!” იასონი გაწითლდა და აირია - ალბათ, ცოლის შერცხვა - და გაჯავრებულმა უპასუხა ქრისტიანს:

- ნეტა რა უნდა ჩემგან ამ უნამუსო დედაკაცს? მომშორდი თორემ...

- წამო, გენაცვალე! რა შენი საქმეა სოფლის დედაკაცთან ჩხუბი! - დაამშვიდა ცოლმა იასონი და ორივემ გააჩქარეს ცხენები.

ამის შემდეგ რა გასაკვირველი იყო, რომ ქრისტიანს იასონის სავენებლად რამე განეზრახა. მაგრამ ქრისტიანს ფიქრადაც არ მოსვლია იასონის შურისძიება. ან რა შურისძიება შეეძლო ისეთ სუსტსა და გულკეთილ არსებას, როგორც ქრისტიანი იყო?

ერთ დილას ძლიერ ადრე წავიდენ ქრისტიანი და მარინე, როგორც მარიკას უთხრეს, მარჩიელთან, და ჩვეულებრივზე უფრო გვიან დაბრუნდენ შინ. ქრისტიანს სახეზე ეტყობოდა, რომ რაღაც დიდი ბრძოლისა და მღელვარების ქარიშხალი ტრიალებდა მის სულსა და გულში. ის თითქო გამხდარიყო ამ ერთის დღის განმავლობაში. დედამ შეამჩნია ესა და უთხრა:

- რეიზა არ იტყვი, რას გიჩივა იგი ეშმაკის წაღებული მარჩიელი, რომ ადამიანის ჭკუა და სახე აღარ გაქ, იქიდან რომ დაბრუნდები?

- იმას მიჩივა, რაც შენ და ბაბას გინდა, მოკტებო, - უპასუხა დედას ქრისტიანმა საშინელი გულმომკვლელი საყვედურის კილოთი.

მარიკას სახე გაუფითრა ამ მწარე პასუხმა და თვალებზე ცრემლმოდენით ჰკითხა ქალიშვილს:

- მე მინდა შენი სიკტილი, მე?!

- რა ვიცი, სულ იმას მიჩივით - აქამდი მომკტარიყავი, უკეთესი იქნებოდა ჩვენთვისო. ცემა არ დაგიკლიან და ტყეპა, წყევლა და გინება. თუ სასიკტილოთ არ მიმეტებდით, რა იყო აგი? ახლა რაღა გატირებს? მეც ვიცი, თუ მოვმკტარიყავი, უკეთესი იქნებოდა! მარა რომ არ იქნა!

- მე მინდოდა შენი სიკტილი, მე?!. თუ გიწყრებით მე და მამაშენი, ისევ შენი გულიზა, თავი რეიზა წეიხთინეო. ახლა ამას გვწამობ, ჩემი სიკტილი გინდათო, - უსაყვედურა მარიკამ, რომელსაც რამდენიმე ცვარი ცრემლი გადმოედინა თვალებზე, სახე აუთრთოლდა სატირლად, მაგრამ თავს იმაგრებდა.

- დამეთხოვე, ჩემო ნენა! ჩემი გულიზა იყო თუ თქვენი გულიზა, შენ და ბაბამ სიცოცხლე კი შემაძულეთ, ჩემი გული კი მოხარჩეთ და მეტი რა ვიცი! გითხარი იგია, თუ მოვკტები, ჩემთვისაც უკეთესია და თქვენთვისაც!..

- მოკტები, არა იგი! გინდა ახლა ერთი შეგვაშინო. აბა ერთი მე ვნახო იი მარჩიელი, შევიტყობ, რასაც გიჩივა, - კიდევ საყვედურით უთხრა დედამ, რომელმაც

იჭვი აიღო - ქრისტინეს ჩვენი მოტყუება უნდა - მოვკტებო, გვაშინებს, რომ ამითი წყრომა აიშოროსო.

- ჰოდა კაი, ახლა რაღა გინდა? თუ არ მოვკტები, ქე გეყოლები და მჭამეთ შენ და ბაბამ, - უთხრა ქრისტინემ, გაიყვანა ბავშვი კარში და დაჯდა აჩემებულ ღოჯესთან.

ბავშვი ჯერ მაღიანად მიაძღა ძუძუს და მერე მოჰყვა ცელქობას, ცმუკავდა დედის მკერდზე; თან უმზერდა დედას თვალებში, უცინოდა და მოუსვენრად ელაპარაკებოდა რაღაცას თავის ბავშვურ, გაუგებარ ენაზე. ქრისტინემ უმზირა, უმზირა ბავშვს, მერე დაკოცნა, ჩაიკრა გულში და დაიწყო ტირილი. იკრავდა ბავშვს გულში და ტიროდა. როცა ტირილით გული მოიჯერა, წაიყვანა ბავშვი და გასულელებულივით დადიოდა აქეთ-იქით ეზოში. იმ დღეს მარტო ქრისტინე და მისი დედა იყვნენ შინ. დანარჩენები ყანაში ღომის საკრეფად წასულიყვნენ. როცა მოსალამურდა, დედამ ჰკითხა ქრისტინეს:

- შემიზა შენ წახვალ, თუ მე წვედი?

- დღეს, ნენა, შენ წადი, მე რაცხა შეუძლოთ ვარ, - უპასუხა ქრისტინემ.

მარიკაი წავიდა ქედში შეშისთვის. ქრისტინე იჯდა სახლში და რაღაცაზე ისევ ისე ღრმად დაღონებული ფიქრობდა და ფიქრობდა. ის მხოლოდ მაშინ გამოფხიზლდა ფიქრისაგან, როცა ბავშვმა ძილისთვის ტირილი დაიწყო. ქრისტინემ დააწვინა ბავშვი და გააძლო ძუძუთი. დედის რძით გამაძლარმა ბავშვმა დაძინების წინ ჩვეულებრივად დაუწყო დედას თვალებში მზერა და სიცილი.

- რა გინდა, ჩემო უბედურო გოგი? რას იცინი? შენ ჯერ არ იცი, რომ წაწყმენდილი დედაშენი გღალატობს! დღეის იქით შენ ვეღარ ჭამ დედის ძუძუს, ვეღარ ნახავ დედას! შენთვის კვტება დღეს დედა, რჩები უდედამამო, ობლათ! დღეს ჩვენ ორი საუკუნოთ ვსცილდებით ერთმანეთს! ჩემო გოგი, ჩემო გოგი! - აქ კი ტირილმა მოუსწრო ქრისტინეს. გააბა მისებური გულისმომკვლელი, მკვნესარი ტირილი და ვეღარ ჩერდებოდა. ჩვილ გოგის კი არ გაეგებოდა არც დედის სიტყვები და არც მისი ტირილი; ის ჯერ კიდევ მაღიანად იცინოდა და ჭიკჭიკებდა აკვანში. მერე ძილმა მოუსწრო და ტკბილად ჩაიძინა. ძილში ხანდახან გააცმაცუნებდა ტუჩებს, თითქო ძუძუს ჭამსო.

დიდხანს ტიროდა ქრისტინე. მერე დაწყნარდა, მონახა რაც ტანისამოსი ებადა, გამოკრა სახოცში და დაიდო სასთუმალთან, ბალიშქვეშ.

ერთი საათი თუ ცოტა მეტი ეძინა ბავშვს. შემდეგ გამოახილა თვალები თუ არა, ქრისტინემ საჩქაროდ ამოიყვანა აკვნიდან, თუმცა კი ეტყობოდა, რომ ბავშვს ძილი აკლდა. ცოტა ხნის შემდეგ, რა რომ ძილდაკლებულმა ბავშვმა ტირილი და ჭირვეულობა დაიწყო, დედამ უთხრა ქრისტინეს: “ციცავ, ქრისტინავ, არ ხედავ, იმ ბაღანას რომ ძილი აკლია? დააწვინე!” “რა დააკლებდა ძილს, აგერ ნახევარი დღეია სძინავს!” - უპასუხა ქრისტინემ, რომელსაც ეტყობოდა, რომ განზრახ არ აძინებდა ბავშვს. დაღამდა. დათიამ მოაჭრიალა ღომით დატვირთული ურემი. ცოტა ხანს შემდეგ დათიას დიდი ჯალაბობა მოუჯდა ვახშამს - მჭადს, ყველს და მაჭარს. ყველა მაღიანად შეექცეოდა, გარდა ქრისტინესა. ქრისტინეს კი ხელიც არ უხლია საჭმელისთვის. პაწია გოგი ისევ ისე ტიროდა და ჭირვეულობდა. “ადამიანო, ეძინება, დააწვინე ბაღანაი!” - გაუმეორა ქრისტინეს დედამ; “სიგლახეშია ჩქარი და მარჯვე, თვარა მოვლა თუ უნდა ბაღანას, იი აღარ იცის! ახლა რომ აწყვილებ იმ ბაღანას და

ერთი წუთი აღარ მომასვენე აი მოღალული კაცი, სვინდისი გაქ შენ?! რეიზა არ აწვენი იმ ბაღანას, თუ იცი?” - გაუჯავრდა ქრისტინეს დათია.

- ვახშამს ვჭამ და დავაწვენ, - ცივად უპასუხა ქრისტინემ.

გათავდა ვახშამი და პატარა ხანს უკან დათიას ჯალაბობა დალაგდა დასაძინებლად. ქრისტინეც დაწვა, მაგრამ მაინც კი ცდილობდა ბავშვი არ დაეძინებია; ხან ხელში აიყვანდა, ხან ძუძუს უდებდა პირში და ხან კიდევ კოცნიდა ჩუმად. ბავშვი უფრო და უფრო ჭირვეულობდა და ტიროდა. “ქრისტინავ, რა შენი სიკვტილი დიემართა ამელამ მაგ ბაღანას! რაცხა მუუხერხე და დააძინე, თვარა, ღმერთს გეფიცები, ისე გამაცეხლებთ, რომ შენიან-მაგიანა კარში გაგაგდებ ამელამ! აღარ იქნა, აღარ დამაძინა აი მოღალული კაცი!” - დაუყვირა დათიამ ლოგინიდან. ეხლა კი საჩქაროდ ჩააწვინა ქრისტინემ ბავშვი აკვანში. არ გასულა ორი წამი, რომ ბავშვმა შესწყვიტა ტირილი და ტკბილად ჩაიძინა. ყველას ეძინა, ქრისტინეს გარდა. ფიჩხის ცეცხლი გაქრა და სახლში დამყარდა საშინელი სიბნელე. ცოტა ხანს შემდეგ ქრისტინე ჩუმად წამოდგა ლოგინიდან, ჩუმად ჩაიცვა ტანს და ჩამოჯდა ტახტის კიდეზე. სახლში ისმოდა მძინარეთა სუნთქვა. ქრისტინე რამდენსამე წამს სულგანაბული უგდებდა ყურს მძინარეთ. მერე კატასავით ჩუმად გადმოიარა ლოგინიდან და დახედა აკვანს, რომელშიაც ტკბილად მძინარე ბავშვი ძლივს გასაგონად სუნთქავდა. რამდენსამე წამს ისე უყურებდა ქრისტინე, თითქო უნდა საუკუნოდ ხსოვნაში შთაიბეჭდოს ეს ბავშვის სუნთქვაო. მერე ჩუმად, ხმის კანკალით ჩასჩურჩულა: “მშვიდობით, ჩემო გოგი! გათავდა ყოლიფერი, გათავდა!” მერე წაიწვდინა ტუჩები, მაგრამ ბავშვს კი არა, აკვანს აკოცა სამჯერ; შემდეგ ნელა ადგა და წყნარად მივიდა კარებთან. გული ისე მძლავრად უცემდა, რომ სახლის მეორე კუთხეში გაიგონებდით. თავბრუ ეხვეოდა, წელი და მუხლები ეკვეთებოდა. რამდენსამე წამს კარებთან იყო გაჩერებული. “აწი ველარ გნახავ, ოჯახო!” - დაიჩურჩულა, კიდევ უნდოდა, მგონია, რაღაცას თქმა, მაგრამ ტირილმა მოუსწრო. სწრაფად, მაგრამ წყნარად გააღო კარები, გავიდა გარეთ და შთაინთქა ღამის წყვილიადში.

შუალამისას მარიკას შემოესმა ბავშვის გაცხარებული ტირილი.

- ქრისტინავ, ქრისტინავ! არ გეყურება? ბაღანაი ტირის, ძუძუ აჭამე! - დაუძახა მარიკამ ქალიშვილს. მაგრამ სამაგიერო ხმა არ ისმოდა. ბავშვი კი ისევ ისე ჩხაოდა და სტიროდა. “რა დიემართა ნეტაი, ასე რომ დასძინებია!” - სთქვა მარიკამ, საჩქაროდ წამოხტა და მივიდა ქრისტინეს ლოგინთან, რომ გააღვიძოს, მაგრამ ლოგინი ცარიელი დაუხვდა. “კარში წასულა”, - გაიფიქრა. ჩამოჯდა ლოგინზე და დაუწყო აკვანს რწევა, მაგრამ გავიდა კარგა ხანი და ქრისტინე არ მოდიოდა “გადირია!” - დაილაპარაკა მარიკამ, გააღო კარები და დაუწყო ძახილი ქრისტინეს. ბაიბურიც კი არსად ისმოდა. მარიკას ძახილზე გამოიღვიძა დათიამაც. რამდენსამე წამის განმავლობაში დათიას ჯალაბობა სულ ფეხზე დადგა; უძახოდენ, ეძებდენ, მაგრამ ქრისტინე არსად ჩანდა.

გათენდა. მთელი სოფელი მიისწრაფოდა მწიფე ყანებისაკენ. დათიასას კი გაისმოდა ტირილისა და გოდების ხმა, დათიამ მამასახლისს განუცხადა ეს ამბავი. ყველა თავის მოკეთენი და ნათესავები დაიარა, იქნებ იქ იყოსო, მაგრამ ქრისტინე ცამ ჩაყლაპა თუ მიწამ, ამისი კი ვერაფერი გაიგო.

ბათომიდან თბილისს მიმავალ მატარებლის ვაგონში III კლასში იჯდა ორი ყმაწვილი ქალი. ერთი ამათვანი, რომელსაც ტანისამოსი უმტკიცებდა, რომ სოფლელი გლეხის ქალი უნდა ყოფილიყო, სახოცოთ თავპირშეხვეული, ხალხს თავს არიდებდა. მისი ამხანაგი, მეორე ქალი, სულ სხვა იყო: ის ყველას მოურიდებლად უყურებდა თვალებში და ვისაც წაახელებდა, იმასთან მასლაათობდა. ეტყობოდა, მატარებლის კონდუქტორებიც არ იყვნენ მისი უცნობნი. ხან ისეთ რამეს იკითხავდა და დაიწყებდა ლაპარაკს, რაც ცოტათი ენა დაჭერილი ადამიანისთვის სალაპარაკოდაც არ ღირდა. ხნით ეს ქალი ასე ოცდახუთის თუ ოცდაათი წლის იქნებოდა. სწორი, ცოტათი გამხდარი პირისახე, რომელზედაც თავაშვებულება ეტყობოდა, პუდრით ჰქონდა მოთხუპნული. იმისი დიდრონი, შავ-შავი თვალები მეტად ეშხიანი იქნებოდნენ, მაგრამ რაღაც ერთგვარი თავდაუჭერელი მეტყველება აფუჭებდა ამ ეშხს. შლიაპაზე და მოდურ მორთულობაზე პირველსავე შეხედვითვე შეატყობდით, რომ ეს ქალი ქალაქის უცნობი არ უნდა ყოფილიყო. ამ ქალების სიახლოვეს მსხდომნი ყმაწვილნი კაცნი, მეტადრე ვაგონებში მოხეტიალე კონდუქტორები, დიდი ცნობისმოყვარეობით უმზერდნენ თავპირშეხვეულ ქალს, მაგრამ ეს ქალი ისე მდუმარედ და მიუკარებლად იჯდა, რომ გამოსაუბრებასაც კი ვერც ერთი მათგანი ვერ უბედავდა. მხოლოდ ერთმა კონდუქტორმა, რომელსაც რუსული ლაპარაკის კილოზე ეტყობოდა, ქართველი უნდა ყოფილიყო, ვეღარ მოითმინა და რუსულად ჰკითხა შლიაპიან ქალს:

- ვინ არის ეგ შენი ამხანაგი, გაჯავრებულ ანგელოზს რომ გავს?
- აგერ ჩვენი ქვეყნის ქალია, თფილისში ძმა ყავს სამსახურში და მასთან მიდის, - უპასუხა შლიაპიანმა ქალმა.

ამ პასუხის შემდეგ, მგონია სიტყვა “სამსახურის” პატივისცემით, ყბედმა კონდუქტორმა მორიდებული სახე მიიღო და განშორდა.

სახოცით თავპირშეხვეული ქალი გახლდათ, ჩემო მკითხველო. ჩვენი ნაცნობი ქრისტიანე, დათია ხელმოკლიძის ქალიშვილი. ამის ამხანაგ ქალს კი სონას ეძახდნენ.

სონაც სოფლელი გლეხის ქალი იყო, სოფელში დაბადებული და გაზრდილი. სონა ათი თუ თორმეტი წლისა იქნებოდა, როცა დიდის წვრილშვილის პატრონმა, დატაკმა მისმა მშობლებმა მისცეს მოჯამაგირედ, ანუ, როგორც სოფელში ეძახიან, ნაბარებად, წლიურ ჯამაგირ თუთხმეტ მანეთად თავადის ძველისენიძის ოჯახს. მაშინ ამ ქალს სოფიო ერქვა სახელად. საწყალი, პატარა ქალი კაკლისოდენა ცრემლებს აგორებდა თვალთაგან, როცა მშობლებმა თავადის ოჯახში წასაყვანად მოამზადეს. გული უკვდებოდა მშობელთ სახლ-კარის, ტოლ ბავშვებისა და შეჩვეული მინდორ-ველის მოშორებით. მართალია, იქ ბევრი სიმშვილი, ბევრი სიცივე და ბევრი უსიამოვნება გამოეცადა, აგერ ამოდენა ქალი იყო და ჯერ მის ტანს პერანგს გარდა, ტანსაცმელი არ ენახა, მაგრამ მაინც ისე უყვარდა მშობელთ სახლ-კარი, რომ სხვაგან სიცოცხლეს, აქ სიკვდილი ერჩია. ბავშვის გულს მარტო ის უღირდა ცისა და ქვეყნის ნეტარებად, რომ როცა მოუნდებოდა, თავისუფლად პარპაშებდა და თამაშობდა თავის ტოლ-ამხანაგებში, ხან მწვანე მინდორზე, ხან ჭალა-ბუჩქებში ჩიტების დასაჭერად და სადაც მისი ბავშვური გული მოითხოვდა. ეხლა ყოველსავე ამას ატოვებებდნენ. რა თქმა უნდა, ადვილად ვერ შეურიგდებოდა ბედს და ტირილით აცხადებდა უარს თავადის ოჯახში დადგომაზე. უნდა ვსთქვათ, არც სოფიოს მშობლები იყვნენ უგულონი, ძლიერ უყვარდათ თავიანთი სოფიკო, სიკვდილად მიაჩნდათ იმისი სხვის

ხელში ჩაგდება, მაგრამ რა ექნათ! სიდატაკე სულს უხუთავდათ. იმათთვის თხუთმეტი მანეთი დიდი ფული იყო: ნადელის ფულს, ან სახელმწიფო ბეგარას გაუსტუმრებდათ. ამასთან სოფიო შინ ნახევრად მშვიერი და შიშველ-ტიტველი ჰყავდათ; თავადისას კი მათ ქალიშვილს ტანისამოსიც ექნებოდა და სასმელ-საჭმელიც. ამიტომაც იყო, რომ სოფიოს ტირილი და უარი არ გაუვიდა, - თითქმის ძალად წაიყვანეს მშობლებმა თავად ძველისენიძისას.

თავად ძველისენიძის ოჯახში, სადაც სოფიო მიაბარეს, იყო სამი ადამიანი: კნიაზი ლევან, ამისი უმცროსი და, ინსტიტუტში გაზრდილი კნიაჟნა მამო (ლევანს სხვა დებიცა და ძმებიცა ჰყავდა, მაგრამ ისინი ცალკე ცხოვრობდნენ) და ამათი დედა, კნეინა რუსუდან, ქვრივი თავად იოთამ ძველისენიძისა. ლევან იყო ოცი-ოცდახუთი წლის კაცი, მხარბეჭ განიერი, კარგი შესახედავი, ღვინისა, ქეიფისა და ჩხუბის მოყვარე. რაც გიმნაზიის მეოთხე კლასიდან გამორიცხეს, მას შემდეგ ოჯახს აღარ მოშორებია. ერთი-ორი კვირის ვადით თუ წავიდოდა სადმე ქალაქში დროს გასატარებლად, თორემ დანარჩენ დროს სულ სოფელში იყო. ხან თითონ ისტუმრებდა მისებრ მოქეიფე კნიაზებს და შინ ქეიფობდა, ხან კი იმათ ესტუმრებოდა და კიდევ ღვინის სმა-ქეიფი. გიმნაზიაში ნასწავლი, გარდა რუსული ლაპარაკისა, ისიც კარგად არა, და ქართულ-რუსულის წერა-კითხვისა (წერა - გრამატიკის მხრით ორივე ენაზე უმართლოდ) აღარა ახსოვდა რა. წიგნების კითხვა არ უყვარდა, გარდა იმისა, რომ ხანდახან “ვეფხისტყაოსანს” ჩაავლებდა თვალს. ამ მის მიერ წაკითხვის ღირსად აღიარებულ ერთადერთ წიგნზედაც თავისებური შეხედულება ჰქონდა და თავისებურად ესმოდა მისი შინაარსი. ყველაზე უფრო ამ თხზულებაში ის ადგილები უყვარდა, სადაც სწერია: “ღმერთმა ერთი ვით აცხონოს, თუ მეორე არ წაწყმიდოს”, და “სმა, ჭამა დიდად შესარგი...” ეს სიტყვები ზეპირად ახსოვდა და ხშირად ხმარობდა ლაპარაკში ზოგიერთი თავის აზრის დასამტკიცებლად. “ძალიან არ უთქვამს რუსთაველსო”, - დაატანდა ხოლმე თავისი მხრით.

- სწორედ რომ ახალ დროების ლუარსაბ თათქარიძე ხარ! - ხუმრობით ეტყოდა ძმას მამო.

- შენ კიდევ ახალ დროების დარეჯანი ხარ! - ხარხარით უპასუხებდა დას ლევან.

ოჯახში ყოველივე საქმის თადარიგს კნეინა რუსუდან აძლევდა, რადგანაც, ამ კნეინას ფიქრით, ლევან ჯერ კიდევ “ბოვში” იყო. ლევან ძლიერ მადლიერი რჩებოდა დედისა, რადგანაც მისი წყალობით არ აწუხებდა ოჯახზე ზრუნვა, ყოველივე მზამზარეულად მოერთმეოდა და სარგებლობდა უსაზღვრო თავისუფლებით. მართალია, მას შემდეგ, რაც ლევანმა უზომოდ დაუწყო ფლანგვა ფულს და ამით, ცოტა არ იყო, დააღარიბა ოჯახი, ლევანსა და დედამისს შორის ხანდახან ჩამოვარდებოდა უკმაყოფილება, მაგალითად, დედა ფულს არ მისცემდა და ლევან დაემუქრებოდა: “აწი აღარ გაბატონებ მამაჩემის დატოვებულ ოჯახზე, მე ვარ მემკვიდრე, ჩემია ოჯახიც და მამულიცაო”; მაგრამ, რადგანაც კნიაზ ლევანს ოჯახის მართვა არ ეხერხებოდა და კნეინა რუსუდანს ოჯახის უფროსობაზე ხელის აღება არ უნდოდა, ადვილად რიგდებოდნენ ერთმანეთში ეს დედა და შვილი, და საქმე ისევ ისე წინანდებურად მიდიოდა, ესე იგი, რუსუდან უფროსობდა ოჯახში და ლევან უზრუნველად ატარებდა დროს.

მეზობლებში ძლიერ ცუდი ხმა ჰქონდა ლევანს, ასე რომ იშვიათად გაიმეტებდა რომელიმე გლეხი თავის შვილს, ქალი ყოფილიყო თუნდა ვაჟი, ძველისენიძის ოჯახში სამოჯამაგიროდ. ამიტომაც იყო, რომ კნენა რუსუდანს მუდამ ესაჭიროებოდა ბიჭი და გოგო და ხშირად ძალას ატანდა თავის მონადელე გლეხებს, - შენი შვილი მოჯამაგირედ დამიყენო. ის გლეხები, რომლებსაც იმედი ჰქონდათ, მიწის ბეგარას თავის დროზე მივსცემთ ნაბატონარსო, უარს ეუბნებოდნენ კნენას: “არ გვყავს გასაცემი შვილიო”. მაგრამ შეხვდებოდა ისეთიც, რომ უარის თქმას ვერ გაუბედავდა: “რა ვქნა, მისი მიწა-წყლის იქით ფეხის დასადგამი გზაი არ მაქ, უარი რომ ვუთხრა, ჩამიდგება ჟინში და გამთლის; სხვაი სხვაია, და მარტო “ნადელის” ფულისთვის მომთხრისო”. ესეც რომ არ იყოს, ღარიბ-ღატაკ გლეხისთვის დიდი შეღავათია, რომ შვილის ჯამაგირით ერთ-ერთ გადასახადს გაისტუმრებს. აი, რამ აიძულა მამა, რომ თავისი სოფიო მიაზარა ისეთ საეჭვო ოჯახში, როგორც ძველისენიძის ოჯახი იყო.

სოფიოს გარდა, იყვენ მოჯამაგირებად თავად ძველისენიძისას ერთი ცალთვალა მოწიფული გოგო და ორი თუთხმეტ-თექვსმეტი წლის ბიჭი. აგრეთვე ბატონყმობის დროიდან დარჩენილიყო ძველისენიძის სასახლეში ერთი ნახევრად იდიოტი, მახინჯი მოახლე და ერთიც კოჭლი შინაყმა, - ორივე უჭირისუფლო და უსახლკარო. ესენი უჯამაგიროდ ემსახურებოდნენ ძველისენიძის ოჯახს, რადგანაც მეტი თავშესაფარი არსად მოეპოვებოდათ; მხოლოდ ეს კია, რომ ეს ორი ნაშთი ჟამთა სვლას ეხლა მოეხუცებია და ამიტომ დიდ სამსახურს ვედარ უწევდნენ ბატონის ოჯახს. კნენა რუსუდანი არ სტოვებდა ამას შეუნიშნავად: “აბა, ესე მოწყალეა დიდი კაცის ოჯახი, სხვაგან ვინ შეინახავდა ამ ორ მუქთა მჭამელს?!” - ამბობდა ხშირად.

- ფიქრი ნუ გაქ, შენ ქალიშვილს თუ ჩვენ სასახლეში რამე გაუჭირდეს, პასუხისგებას ჩვენ ვკისრულობთ, - დაამშვიდეს კნენა რუსუდანმა და კნიაჟნა მაშომ სოფიოს დედა, რომელმაც, როცა ჩააზარა თავისი ქალი, უთხრა: “თქვენნი დიდკაცობისთვის მომინდვიაო”.

იმ დროს, როცა რუსუდანმა სოფიო გოგოდ დაიჭირა, ლევანი არ იყო შინ. როცა მოვიდა და სოფიოს თვალი შეავლო, რაღაც მხეცურმა სიხარულმა გადაურბინა სახეზე.

- ვინ არის ეს პატარა ქალი? - ჰკითხა მან დედას.
- ჩემი ნაყმევი ესიკაის ქალიშვილია. გოგოთ ევიყვანე, - უპასუხა დედამ.
- ნაყმევის? ჰო!.. - სთქვა ლევანმა და კიდევ გადახედა გოგოს.
- ლეო, გაფრთხილებ, ეს ქალი მე მაზარია, მე მივეცი სიტყვა ამ ქალის დედას, - რუსულად უთხრა მმას მაშომ.

- მერე, გებაროს, ხომ არ ვჭამ! - სიცილით უპასუხა ლევანმა.

კნიაჟნა მაშომ დააწყებინა სოფიოს წერა-კითხვის სწავლება. მორჩებოდა თუ არა სოფიო საქმეს, შევიდოდა მაშოსთან და ჩაუჯდებოდა წიგნს, რომლის სწავლაში მან საკმაო ნიჭი და სურვილი გამოიჩინა. მაშოც პირველად დიდის ხალისით ეკიდებოდა საქმეს, მაგრამ ერთი-ორი კვირის შემდეგ, კნიაჟნას მობეზრდა შრომა და თავი მიაწება სოფიოს სწავლებას. მაშოს სიბრალული სოფიოსადმი ეხლა მხოლოდ იმით იხატებოდა, რომ აძლევდა სოფიოს გამოწავალ ტანსაცმელს და თავისი კერძიდან სთავაზობდა საჭმელს. სოფიოსაც თავის მხრით ისე შეუყვარდა მაშო, რომ ცეცხლში

ჩავარდებოდა იმის გულისათვის, რომ საჭირო ყოფილიყო. თუმცა კნეინა რუსუდან გოგოს წამსაც არ ასვენებდა, მუდამ საქმეს უჩენდა, მაგრამ კარგმა საქმელმა და ჩაცმა-დახურვამ მაინც გააკეთა სოფიო: მისმა სილამაზემ ერთი ორად იმატა.

- აბა, ასე იცის დიდკაცის ოჯახმა, ხომ გაკეთებულა თქვენი ქალი! - ამადლიდა კნეინა სოფიოს მშობლებს, როცა ნახავდა. ლევანი კი ისე უყურებდა სოფიოს, როგორც მგელი ბატკანს. მაგრამ სოფიოსაც ისე ეშინოდა ლევანის, როგორც ბატკანს მგლისა. შიშის ჟრუანტელი დაურბენდა ქალს ტანში, როცა ლევან თავის ცეცხლივით ბრიალა თვალებს შეაჭყეტდა. მეტადრე ძლიერ ეშინოდა სოფიოს მას შემდეგ, რაც ერთხელ დამთვრალმა ლევანმა ამ ქალს თავის ოთახში დამწყვდევა დაუპირა. ამასთან მაშოსაც გაფრთხილებული ჰყავდა სოფიო: “ჩემ ძმას ნუ წაელეწები თავზე, მოერიდეო”.

ერთ საღამოს ლევანმა დიდხანს უმზირა სოფიოს. მერე მოიხმო პირიმზისაი (ის გოგო, რომელიც ბატონყმობის დროიდან დარჩა ძველისენიძისას) და დიდხანს ელაპარაკა რაღაც ჩუმიად. დაღამდა. გამოიტანეს ვახშამი. ლევან თავისებურად გაიჟღენთა ღვინით, მერე წამოდგა და დიდხანს დადიოდა თავის ოთახში გაცხარებული. მოაწია ძილის დროც, ჯერ ბატონები დააწვინეს და მერე გოგოები და ბიჭებიც დალაგდნენ - ბიჭები სამზარეულო სახლში, ცალთვალა გოგო რუსუდანის ოთახში (რუსუდანს რაღაც შიში დასჩემდა და მარტო ვერ წვებოდა), პირიმზისაი და სოფიო კი სამოახლოში. ჯერ კარგა დამინება ვერც კი მოესწრო სოფიოს, რომ ვიღაცამ მოხვია ხელები. “ვაი!.. პირიმზისავ!” - შეჰკვივლა შიშით გულგახეთქილმა სოფიომ. პირიმზისას ხმა არ ისმოდა. მის მაგიერად “ნუ გეშინია, მე ვარო”, - შემოესმა ბოხი ხმა სოფიოს და მძლავრმა ხელებმა ისე ჩაიმწყვდია ყმაწვილი ქალი, რომ კინალამ ძვლები არ დაემტვრა საბრალოს. “ვაი, ვაიო!” - კიდევ შეკვივლა სოფიომ რამდენჯერმე, მაგრამ მშველელი არსაიდან ჩანდა. პირიმზისა თითქო სახლში აღარ იყო.

მეორე დღეს დილაადრიან პირიმზისამ შეირბინა რუსუდანთან და უთხრა:

- ქალბატონო, გოგო სოფიო აღარ დგება, ბიჭები ძლივია აკავებენ!
- გაგიჟდა თუ რა დაემართა, გოგოვ? - ჰკითხა კნეინამ.
- რა ვიცი, ქალბატონო, ტირის, ტირის, მეტი არაფერი თქვა.

კნეინამ ჩაიცო ტანზე და შევიდა სამოახლოში, სადაც ერთ ბიჭს დაეჭირა სოფიო და ეუბნებოდა: “ბატონების გაღვიძებამდი არ გაგიშობ. ბატონები რომ შეიტყობენ, მერე წადიო”.

- გოგო, გაგიჟდი თუ რა შენი ეშმაკები დაგემართა? - წყრომით ჰკითხა კნეინამ, მაგრამ სოფიო ტიროდა და გამიშვით, გამიშვითო, იძახდა. კნეინამ მეტი ვერა გაიგო რა მისგან, მხოლოდ, როცა კარგა დაუკვირდა, დაინახა, რომ სოფიოს სახე მიწასავით ჰქონდა გადაქცეული. აქ კნეინა მიხვდა, რომ სოფიოს თავზე წუხელი რაღაც მომხდარაო. დაუწყო გამოკითხვა ხან ტკბილად, ხან წყრომით, მაგრამ სოფიო ტირილისა და გამიშვით, გამიშვითოს მეტს არას ამბობდა. ამასობაში გამოიღვიძა მაშომაც და გაიგო ეს ამბავი. თუმცა მაშოს გამოღვიძების შემდეგ ლოგინში ოცნებობა უყვარდა, მაგრამ ეხლა კი, გაიგო თუ არა დედისგან სოფიოს ამბავი, თან სოფიოს სიბრალოლმა და თან ცნობისმოყვარეობამ დაავიწყა ეს ჩვეულება. ის საჩქაროდ ადგა, ჩაიცვა ტანსა და გასწია სამოახლოსკენ. სოფიომ, დაინახა მაშო თუ არა, ჩაუვარდა კალთაში, სტიროდა და ეხვეწებოდა გამიშვითო.

- რა დაგემართა, ჩემო სოფიო, რაი? - თავისებური ტკბილის ხმით ჰკითხა

მაშომ, მაგრამ, რა შეატყო, რომ სოფიო სხვებთან მალავს, რაც შემთხვევიაო, გაიხმო ცალკე.

- Это скотство со стороны моего брата*, - გაჯავრებით წამოილაპარაკა მაშომ, როცა სოფიოს გამოკითხვა გაათავა. მერე გაიყვანა დედა გარეთ და უთხრა:

- თუმცა ლევანზე ახია, რაც მოუვა, მაგრამ ნათქვამია, ძალდი ძაღლის ძვალს არ გატკვერსო, და მეც ვერ მომიძულეხარა ძმა. იცი, სოფიო რომ ეხლა შინ წავიდეს და მამამისმა ამ საქმეს კუდი გამოაბას, მაშინ ლევანს ციმბირი არ აცთება. - აქ რაღაც საიდუმლო უამბო დედას მაშომ. ამას შემდეგ დედა და შვილი ისევ შებრუნდნენ სამოახლოში, საიდანაც ერთი ბიჭი კნეინის ბრძანებით არ უშვებდა სოფიოს. დაუწყეს მტირალ ქალს ალერსი და ფერება; ხან დედა იკრავდა გულში და ხან შვილი. სოფიო დიდხანს არ წყნარდებოდა, მაგრამ შემდეგ, როგორც იქნა, დააწყნარეს, მეტადრე მაშომ, რომლისაც სოფიოს ისე ეხატებოდა. კნეინამ საჩქაროდ ამოიღო თავისი ზანდუკიდან ჩითი და მისცა პირიმზისას: “ჩვენ სოფიოს ახალი კაბა შეუკერეო”.

ლევანს, თითქო აქ არაფერიაო, შუადღის პირველ საათამდე არხეინად ეძინა. მერე ადგა, საუზმეზე კარგა გაიჟღენთა ღვინით, შეაკაზმია ბიჭს ცხენი და გასწია სადღაც, საიდგანაც ერთ კვირას არ დაბრუნებულა.

ის დღე იყო და ის. მას შემდეგ სოფიოს ტირილი და საჩივარი არავის გაუგონია. სოფიო აღარ შორდებოდა ამ თავადის ოჯახს მას შემდეგაც კი, რაც მისი კეთილის მყოფელი და მწყალობელი მამო გაათხოვეს. ის ეხლა გაიზარდა, ახოვანი, ლამაზი ქალი შეიქნა. მშობლებმა დააპირეს მისი შინ წაყვანა, მაგრამ მან უარი განაცხადა. კიდევ დიდხანს დარჩებოდა სოფიო ძველისენიძის ოჯახში, რომ ლევანს ცოლი არ შეერთო. მაგრამ ლევანის ცოლმა აღარ დააყენა თავის ქმრის ოჯახში ეს მისი მეტოქე ლამაზი გოგო.

სოფიო დაბრუნდა თავის მშობლებთან, მაგრამ მეტად ეძნელებოდა მშობლების ღატაკ ოჯახში ცხოვრება. დედ-მამა ეხლა ცდილობდა მის გათხოვებას, მაგრამ ჯერ რომ მზითვის მიცემა არ შეეძლოთ და უმზითვო ქალს კი ძნელად თუ ვინმე შეირთავდა; მერე კიდევ მეზობლებში სოფიოზე ძლიერ ცუდი ხმები დადიოდა, მას შემდეგაც კი, როცა ძველისენიძის ოჯახს მოშორდა. უკანასკნელ, როგორც იქნა, ერთმა ღატაკმა გლეხმა შეირთო სოფიო ცოლად, მაგრამ ძლიერ ხანმოკლე იყო ამათი ცოლქმრობა. ქმარი იჭვიანობდა, სოფიო მღალატობს, სხვაზე მცვლისო; სოფიო თავისი მხრით არ იყო კმაყოფილი ქმრის ღატაკი ოჯახით. ეს იწვევდა ამ ცოლ-ქმარს შორის დაუსრულებელ ჩხუბს და უსიამოვნებას. საქმე იმითი დაბოლოვდა, რომ ერთ დღეს, როცა მისი ქმარი შინ არ იყო, სოფიომ მიატოვა ქმრის სახლი და ამოჰყო თავი ერთ მახლობელ ქალაქში. ამის შემდეგ ის რამდენჯერმე მოაყვანია მამასახლისმა თავის მიწერილობით და ჩააბარა ქმარს. ქმარიც უქადოდა: “თუ არ დაგიშლია და კიდომ გაიქცევი, უეჭველად მოგკლავო”. ისიც გაგონილი ჰქონდა, რომ ერთმა გლეხმა შუა ბაზარში მოკლა თავისი გაქცეული ცოლი. მაგრამ სოფიო მაინც არ დგებოდა ქმართან. დღეს მოიყვანდა მამასახლისი, ჩააბარებდა ქმარს, ხვალ გაიხედავდით, კიდევ გაქცეულა. სატუსაღოშიაც დაამწყვდიეს, გაწკეპლასაც უქადოდნენ, მაგრამ სოფიო მაინც არ დგებოდა ქმართან და არა. უკანასკნელ მობეზრდათ თავი ქმარსაც და სხვასაც და ჩამოეთხოვენ. ამას შემდეგ სოფიო ერთხანს ვიღაც ერთ ყმაწვილ ვაჭართან ცხოვრობდა ხასად. მერე, როცა ვაჭარმა ცოლი შეირთო, წავიდა თბილისს და მის

შემდეგ აღარ მოშორებია ამ ქალაქს. მის სოფელში არავინ იცოდა, სოფიო სად ან რით ცხოვრობდა. მართალია, დადიოდა მის მეზობლობაში სხვადასხვანაირი ხმა: “თურმე სოფიო ვილაც დიდკაცს შეურთავს ცოლათო”; “სოფიო თურმე საროსკიპოშიაო”. ხანდახან სონა (ქმარს რომ მოშორდა, მერე სონა დაირქვა სახელად) მოჩვენებასავით მოვიდოდა თავის ძმებისას, დარჩებოდა ერთ-ორ კვირას და ისევ გაქრებოდა. მაგრამ ისე რომ, საიდან მოვიდა, საით წავიდა, არავინ იცოდა. ამბობდენ, ძმებს ყოველ მოსვლის დროს ფულს უტოვებდნენ; ამბობდენ იმასაც, სონამ სოფელში ორ-სამ ყმაწვილ კაცს ავადმყოფობა გადაახვიაო.

აი, ეს სონა იყო, მარინემ რომ გააცნო ქრისტინეს. ქრისტინე იმ ღამეს, როცა მშობლების სახლიდან გაიპარა, მივიდა სონასთან. იმ ღამეს მასთან დარჩა. მეორე დღეს სონამ იქირავა ორი ცხენი, შესხდენ ზედ ისა და ქრისტინე და გასწიეს რკინიგზის სადგურისკენ. ქრისტინეს იმ სოფელში, სადაც სონას ძმები ცხოვრობდენ, ვერავინ იცნობდა და ამიტომ გამომჟღავნების შიში არ ჰქონდა. მაინც კი ისე დაიბურა სახოციო თავ-პირი, რომ თვალებს გარდა, არა უჩანდა რა. რკინიგზის სადგურზე ეფიქრებოდა, - მამა არ დამიხვდესო, მაგრამ აქაც მშვიდობიანად გათავდა საქმე, - არც მამა და არც სხვა ნაცნობი არ შეხვედრია, ისე ჩასხდენ მატარებელში სონა და ქრისტინე და ის იყო მიდიოდენ თბილისს.

VI

როცა ქრისტინემ მშობლების სახლიდან თბილისს გაპარვა გადასწყვიტა, აზრადაც არ მოსვლია, დაფიქრებულყო იმის შესახებ, თუ რით ან როგორ იცხოვრებდა ამ ქალაქში. მაშინ მხოლოდ იმ აზრით იყო შთანთქმული, რომ გადაკარგულიყო შორს, სადაც ვეღარ დაინახავდენ ვერც ნათესავები, ვერც მეზობლები და ვერც ნაცნობები. ამას შემდეგ რა მოუვიდოდა გამოუცდელ ქრისტინეს, ერთხელაც არ უკითხავს თავისი თავისთვის. სონას ხომ აზრადაც არ მოსვლია ეკითხა, რა საშუალებით და რა გზით აპირებდა ქრისტინე თბილისში ცხოვრებას. “რომ მოდის, ალბათ, კიდევ იცისო”, - ფიქრობდა სონა. როცა მატარებელი თბილისის სადგურს მიუახლოვდა, სონამ ჰკითხა ქრისტინეს:

- შენ ხომ აქ ნაცნობი არავინ გყავს, ჩემთან წამოხვალ არა?

- ვაიმე, შენს იქით რა გზაი მაქ! - უპასუხა ქრისტინემ, რომელიც ისე გაბრუებული იყო რაღაც ფიქრებით, რომ მთელი გზის განმავლობაში ორჯერაც არ დაუძრავს ენა.

- აბა წვედიეთ, - უთხრა სონამ, როცა მატარებელი გაჩერდა სადგურთან.

- მივაწიეთ თუ? - იკითხა ქრისტინემ ისე, თითქო არა სურს მიწევა იქ, სადაც მიდისო.

- ჰო, ეს არის, მივედი. რა დაგმართია, რაღაც შეშინებული სახე გაქვს?

ქრისტინეს არც კი გაუგია, რა ჰკითხეს. ის გაჰყვა სონას ხმაამოუღებლად. სახეზე გამოუთქმელი შიში და მწუხარება ეტყობოდა. ერთი პირი გზა კონკით გაიარეს. შემდეგ სონამ ფაეტონი დაიქირავა და, რამდენისამე წამის შემდეგ, ერთ შორეულ, ვიწრო და უსუფთაო ქუჩაში ჩამოხტენ, პატარა, ძველ ერთსართულიან შენობის წინ.

- აჰ, სონა! სონა! - მოეგება ამათ წინ ორი ქალი, ერთი მოხუცი და მეორე ყმაწვილი.

- ეს ვინდა არის? - ჰკითხა მოხუცმა სონას და აღტაცებულის თვალით გადახედა ქრისტინეს.

- ეს ჩვენი მეზობლის ქალია, ცოტა ხნის ვადით სტუმრათ წამომყვა, - უპასუხა სონამ.

- კარგი სტუმარი მოგიყვანია! რა ლამაზები არიან ეს იმერელი ქალები, რა ლამაზები! - სთქვა დედაბერმა და მუშტრის თვალით დაუწყყო ქრისტინეს ყურება.

ჯერ ათი წამიც არ გასულიყო სონას და ქრისტინეს მისვლის შემდეგ, რომ ვიღაც ერთი კაცი დაუკითხავად ესტუმრა მათ მასპინძელ ქალებს, სტუმარი ისეთნაირად ექცეოდა სონას და მეორე ყმაწვილ ქალს, რომ ქრისტინეს სირცხვილით სახე გაუწითლდა. სტუმარმა დააპირა ქრისტინესთანაც მისვლა, მაგრამ ამ ქალმა ისეთი თვალით შეხედა, რომ კაცს გაბედულობამ უღალატა. აქ სონამ კიდევ რაღაც უთხრა რუსულად. “თუ ისეთი არ არის, მაშ რა უნდოდა აქაო”, - ჩაილაპარაკა კაცმა და შეაქცია ქრისტინეს ზურგი. უკანასკნელ სტუმარი კაცი და მასპინძელი ყმაწვილი ქალი გავიდნენ ცალკე ოთახში. ქრისტინე საშინლად გაკვირვებული, თვალგამტერებული უყურებდა ყოველსავე ამას. ამ ქალის გრძნობა-ფიქრებში ისე არეული იყო ახალი შთაბეჭდილებანი, განცვიფრება, შიში, თავისი მდგომარეობის გამოურკვეველობა, რომ ცოტადა უკლდა გაგიჟებას.

- სასტუმრო რომ არ იყოს, იმისთანა კონახი არ გაქვან? - ჰკითხა მან სონას.

- რა კონახი, გულო? ფაცხა? ფაცხა აქ არ არის, - ჯერ გაეხუმრა სონა და მერე ჰკითხა:

- რა არის, ძილი გინდა თუ?

- ჰო, რაცხა თავბრუი მეხვევა.

- აი, ჩემი ლოგინი, დაწვევი, შვილო! - უთხრა ქრისტინეს დედაბერმა.

- დაწვევი, რა გიშავს, - ურჩია სონამ.

- არა, სონა, თუნდა საღორე იყოს, ოღონდ სტუმარი არ შამოვიდეს, რაცხა იმისთანა კონახში შემიყვანე, - შეეხვეწა ქრისტინე.

დედაბერმა და სონამ რაღაც მოილაპარაკეს თავისთვის და მერე სონამ უთხრა ქრისტინეს:

- არის ერთი პატარა ოთახი, მაგრამ მარტოს რა გაგაძლებიებს?

- კი გავძლებ, კი, მარტო მირჩევნია, ხან ხომ შენც შამოხვალ, ოღონდ სტუმარი ნუ შამოვა და მეტი არაფერი მინდა, - უპასუხა ქრისტინემ.

დედაბერმა წაიყვანა ქრისტინე ერთ პაწაწინა, ნოტიო ოთახში, რომელშიაც, მტვერზე და სინესტის სუნზე ეტყობოდა, რომ დიდი ხანია შიგ არავინ მდგარიყო.

- აი, შვილო, თვეში ხუთი მანეთი ღირს მარტო ოთახი. ხარჯი თუ ჩვენთან გექნება, ის კიდევ სხვაა. მაგრამ არა უშავს რა, იოლად წავალთ. აი, სონაც ჩემთან არის, ის მეორე ქალიცა, მაგრამ კი არა აკლიათ რა. სხვებიც ბევრი ყოფილან ჩემ ხელში, მაგრამ სულ ჩემ მზეს ფიცულობენ. შენთვისაც არ ვიქნები ურიგო. - ამ სიტყვებით დედაბერმა ჩააბარა ოთახის გასაღები. მერე “პური ხომ არა გშიან? თუ გინდა მოვატანიებ”, - დაეკითხა ქრისტინეს და, რა ქრისტინემ უარი სთქვა, არ მინდა საჭმელიო, ძილი ნებისა დააბარა დედაბერმა და წავიდა თავისთვის.

ეს სახლის პატრონი დედაბერი, სახელად ნატალია, ერთი უთვისტომო ადამიანი იყო, არც შვილი ჰყავდა და არც ნათესავი. ახსოვდა მხოლოდ, რომ ჰყავდა

დედა, რომელიც თავის სიცოცხლეს სხვის კარზე წანწალსა და მოჯამაგირეობაში ატარებდა და ამ საშუალებით პოულობდა თავისა და თავის ქალისათვის ერთ ლუკმა პურს. მამის შესახებ დედას ნატალიასთვის თავის დღეში არა უთქვამს რა, თითქო ეს ქალი უმამოდ გაჩენილაო. როცა ნატალია შვიდი თუ რვა წლისა იყო, დედა მოუკვდა. ამ დღიდან დაწყებული ღვთის ანაბარა დარჩენილი ნატალია უპატრონო ძაღლივით წანწალებდა. სადაც ლუკმა პურს აჭმევდენ, იქ ეგდო და ემსახურებოდა. ამ წანწალში და სხვის სამსახურში დაქალდა ნატალია. თუმცა ეხლაც მოჯამაგირეობით უნდა ეცხოვრა ნატალიას, მაგრამ ბავშვობიდანვე თავის დარჩენისათვის ფიქრმა და ზრუნვამ იმდენი გამოცდილება, ხერხი და ეშმაკობა შესძინა, რომ ეხლა სრულიადაც შიში აღარა ჰქონდა, - შიმშილით მოკვდებო, თუმცა ბავშვობისას კი ხშირად მოსვლია ასეთი განწირული ფიქრი. ეხლა ჯამაგირის გარდაც შოულობდა ფულს, წმინდისა თუ არაწმინდის გზით, ამისი კი რა მოგახსენოთ. ოცდაათი წლის ქალი იყო, რომ ერთ ვიღაც თერძს შეუჩნდა და შეართვევია თავი ცოლად. მართალია, ნატალიას ბებერი, ქვრივი თერძი სრულიადაც არ მოსწონდა, მაგრამ რა ექნა? მოსწყინდა მუდამ სხვის კარზე მოჯამაგირედ გდება, უნდოდა სადმე საკუთარი ბინა ჰქონოდა და ის იყო, იპოვა კიდეც საქმრო, რომელსაც თბილისის ერთ მივარდნილ ქუჩაზე თავისი საკუთარი სამოთახიანი, პატარა, ქოხის მსგავსი სახლი ჰქონდა. ნატალიას სილამაზით არ აუბამს თერძისთვის თვალი. ამ მხრით ეს ქალი ბუნებას არ დაეჯილდოვებია, თუმცა არც ისე მახინჯი იყო, როგორც იტყვიან, “ძალი არ ჭამსო” არა, თავისი ხერხიანობით ჩაიგდო ხელში უშვილო ქვრივი, რომელსაც უნდოდა ერთი მემკვიდრე მაინც დარჩენოდა სიკვდილის შემდეგ, რომ მის ნემს-მაკრატელს დაპატრონებოდა. გავიდა რამდენიმე წელი ამათის შეუღლების შემდეგ, მაგრამ მემკვიდრე არ უჩნდებოდა, - ნატალია არ ორსულდებოდა. ერთ დღეს, თითქო ამოდენა ლოდინით თავი მობეზრდაო, თერძმა თქვენი ჭირი წაიღო. დაქვრივდა ნატალია, დარჩა მარტოდმარტო ისე, როგორც დედის სიკვდილის შემდეგ, მხოლოდ ეხლა კი სხვაგვარ ვითარებაში იყო. მართალია, ქმარს ფული არ დაუტოვებია მისთვის, რადგანაც ისე მცირე შემოსავალი ჰქონდა თავის ხელობიდან, რომ დღიურ ხარჯად და საცმელ-სახურავად ძლივს ყოფნიდათ ცოლ-ქმარს; ნატალიასაც თუ ორიოდე გროში ებადა, ისიც დაიხარჯა უკანასკნელ დროს, როცა მისი ქმარი ხშირად შეუძლოდ იყო და მუშაობა აღარ შეეძლო, მაგრამ სამაგიეროდ ნატალიას ეხლა საკუთარი ბინა და თავისი გამოცდილება ჰქონდა. მოკვდა თუ არა მისი ქმარი, მან იპოვა ვიღაც ორი მოსარეცხე დედაკაცი და მიაქირავა ქმრის დანაშთი სახლიდან ორი ოთახი, თვითონ კი ერთს ოთახში ცხოვრობდა. ნატალიას მდგმურმა ქალებმა რომ თავიანთი ხელობით (მოსარეცხეობით) თავი ვეღარ ირჩინეს, ნატალია ჩაერია საქმეში, რადგანაც ეშინოდა, ეს ქალები არ წავიდენ, სახლი გაუქირავებელი არ დარჩეს და შიმშილით არ მოკვდეთ. ის უკვლევდა თავის მდგმურებს თავის სარჩენ გზას, თუმცაღა კი ეს გზა ზნეობის მხრით ძლიერ ცუდი გზა იყო. “რა ვუყოთ, ასე რომ არ მოიქცეთ, უარესია, შიმშილით მოკვდებით და თქვენს გვამს მიწაში უმადურად დაჭამს ჭიაო”. - ეუბნებოდა ნატალია ქალებს. იმ დღიდან დაწყებული, ნატალიას სახლში საექვო ქალები აღარ გამოლეულან. ერთნი წავიდოდენ, სხვები მოდიოდენ. უკანასკნელ ნატალიამ სასარგებლოდ დაინახა სულ თავად ეკისრნა თავისი მდგმური ქალების პატრონობა; ეხლა ის ზრუნავდა იმათ სასმელ-საჭმელსა, ჩაცმა-დახურვასა და სხვა

საჭიროებისთვის. გაჭირვებულთა დახმარებაც იცოდა ნატალიამ: უპასპორტოდ გაქცეული ქალები, უსახლკარონი, ავი სენით დაუძღვრებულნი ხშირად პოულობდნენ მასთან თავშესაფარს. ეხლა სამი ოთახი აღარ ჰყოფნიდა ნატალიას და ამიტომ ორი პატარა ოთახი კიდევ მიადგა თავის სახლს.

ქრისტიანე სრულიადაც ვერ მიხვდა, რას ნიშნავდა დედაბრის სიტყვები: “თვეში ხუთი მანეთი”, “იოლად წასვლა” და სხვა “მე სონასთან ვარ, სონასთან, და ეს დედაბერი რის ჩარაა?” - ჰკვირობდა ქრისტიანე თავის გულში.

- აქანაი ხომ სტუმარი არ შამუა? - ჰკითხა ქრისტიანემ სონას, როცა მან შეუტანა ლოგინი.

სონას გაეცინა და ასე უპასუხა:

- შენ თუ ასე ერიდე იმ სტუმრებს!.. ყოველ შემთხვევაში კარები დაუკეტელი არ დატოვო, რადამც ასე გეშინიან.

სონა გავიდა. ქრისტიანემ საჩქაროდ დაკეტა კარი ისე, როგორც სონამ ასწავლა. სადამო მოახლოვებული იყო და ვიწრო ფანჯრიანს, უმისოდაც ბნელ ოთახში სიბნელე ჩამოვარდა. ქრისტიანეს ლოყებზე ისე ეხებოდა ოთახის მძიმე, ნოტიო ჰაერი, თითო ვიღაც ცივ ხელებს უსვამსო. ეს ქალი თავის დღეში ერთხელაც არ ყოფილა ასეთ დახუთულს და ნესტიან სახლში. ქრისტიანე გაიზარდა მშობლების ფიცრულ სახლში, რომელშიაც მუდამ ცეცხლი ენთო კერასთან და ჭუჭუტანებიდან სინათლე და ქარი შედიოდა, რის გამოც ჰაერი მუდამ წმინდა იდგა შიგ. მართალია, უნახავს თავის მეზობლობაში ოდაც, მაგრამ სოფელში ისე პაწაწინა ოთახებს არ უკეთებენ ოდებს, როგორც ზოგიერთ სახლებს აქვს ქალაქში; ამასთან მუდამ ხალხი ცხოვრობს სოფლელ ოდებში, ცეცხლს ანთებენ შიგ, ჰგვიან და ამიტომ ჰაერიც წმინდაა იქ.

კარების დაკეტვის შემდეგ, ქრისტიანემ საჩქაროდ გაიხადა ტანისამოსი და ჩაწვა ლოგინში. ტანში საშინელ მოთეთქვილობას გრძნობდა, თავი უხურდა, ყურები, თითქო ზარებს რეკავენ შიგაო, ისე უყვივოდა და უბუზუნებდა, ძილი კი არ ეკარებოდა.

გაახსენდა თავისი გოგი, რომელიც იმ წინა დღით ისე უმზერდა თვალებში და ჩიტივით ეჭიკჭიკებოდა. “ახლა? ახლა? შია, ტირის, მეძებს, მეძებს და ვეღარ მხედავს! არა, მე გული მაქ? ადამიანი ვარ? ქრისტიანი ვარ? რა გულმა შემიდლო იმის დატიება?” - უტრიალებდა ქრისტიანეს ფიქრები. წარმოიდგინა თავისი მშობლები, რომლებსაც ერთ დროს ისე უყვარდათ თავისი ქრისტიანე და რომლებიც ეხლა იმან სამუდამოდ მოიძულა და მიატოვა. წარმოიდგინა ტოლ-ნაცნობნი, წარმოიდგინა თავისი სახლ-კარი, მიდამო, სოფელი, შეჩვეული ტყე-ველი, მინდორი, ქედი, წყარო, მდინარე, რომლებსაც აწი აღარ მოელოდა, რომ როდესმე ენახა; გრძნობდა, რომ ამათი დაკარგვით მის სიცოცხლეს რაღაც ნაწილები მოაკლდა და დაიკარგა. ბოლოს წარმოიდგინა ეხლანდელი თავისი მდგომარეობა: სად იყო? ვინ ჰყავდა აქ ნათესავი, ან პატრონი, ან ნაცნობი? სონა, რომელსაც ის ჯერ ვერც კი იცნობდა კარგად, რა სული იყო? ქრისტიანეს გაახსენდა, თუ როგორ გულგრილად ჰკითხა მას სონამ, როცა თბილისს მიუახლოვდნენ: “ჩემთან წამოხვალო?” “არა, რეიზა მკითხა ესე უგულოთ? მის გარდა, სხვაგან სად უნდა წავსულიყავი? რა მეშველება, სონამ რომ აღარ დამაყენოს მასთან?” - ეკითხებოდა თავის თავს.

თბილისმა თავისი მრავალფერობით ისე მრავალგვარად იმოქმედა ქალაქის

უნახავ ქრისტიანეზე, ისე დომხალივით არეულიყო ერთმანეთში ეს ურიცხვი ახალი შთაბეჭდილებანი, რომ ანგარიში ვერ მიეცა თავისი თავისთვის, ის, რაც ნახა, ზღვა იყო თუ ხმელეთი. რომ გეკითხა - მითხარი აბა რა ნახე თბილისშიო, ის ამ დროს ვერც ერთს საგანს ვერ დაგისახელებდა. მხოლოდ ორი შემთხვევა კი შთაბეჭდილიყო მის ხსოვნაში ისე მძლავრად, რომ აღარასოდეს აღარ ამოფხეკილა მისი ხსოვნიდან. ეს ორი უბრალო შემთხვევა იყო, თუმცა კი შემდეგ ათასი იმათზე უარესი ნახა, გამოსცადა და დაივიწყა კიდეც. აი, რა შემთხვევა იყო ეს ორი შემთხვევა, რომელიც ისე ჩარჩა ქრისტიანს ხსოვნაში: როცა ისა და სონა ჩამოხტენ თბილისის სადგურზე, ერთმა კინტომ ურცხვად შეხედა ქრისტიანს და დაიძახა: “მოსულა! მოსულა!” “ვა, მუდრეგ, რა გაღრიალებს? მოსულა ხომ არ წასულა! ჩვენ ხელთ არ არის!” - უპასუხა მეორე კინტომ. ეს ხომ უბრალო, კინტოური ოხუნჯობა იყო, მაგრამ ქრისტიანე კი ისე შეაშინა ამ სიტყვებმა და კინტოს უსირცხვილო თვალებმა, რომ თითქო, რაღაც ჯადოქარის ძალით, მართლაც იმათ ხელში უნდა ჩავარდესო. მეორე - ნატალიას სახლში ის უცნობი კაცი, მოხვევნას რომ უპირებდა. “ღმერთო, ეს რა ადამიანები ყოფილა! კაცის მჭამელები! სონა, სონა! შენ უღმერთოვ, რეიზა არ მითხარი, თუ ასე იყო? ან შენ რა სვინდისმა მოგცა აქანაი ყოფნა!” - ლაპარაკობდა ქრისტიანე გულში. ოთახში დაბნელდა. ქრისტიანეს მოაგონდა სონას სიტყვები: “კარები დაკეტეო”. “ეტყობა, ძალიან საშიში ყოფილა!” - გაიფიქრა ქრისტიანემ და შიშით თავზე წაიხურა საბანი. ამ დროს ვიღაცამ კარები დაუკაკუნა. ქრისტიანეს თმები აებუბგა და ცოტა აკლდა გონების დაკარგვას, რომ ნაცნობი ხმა არ გაეგონა:

- ქრისტიანე, გძინავს? - დაუძახა სონამ.

- სონაი ხარ? სხვაი მეგონე და შიშით მოვკტი!

- არ გრცხვენია! შიშით მოვკტი! ბავშვი ხომ არ ხარ?! ადე, ჩაი დალიე! - ქრისტიანემ უარი სთქვა: - არ შემიძლია არც ჭამა, არც სმაო.

სონას შეებრაღა ყმაწვილი ქალი და ანუგემა: “კი არ შეგეშინდეს, ქალო! ჩვენ აგერ ვართ, შენ გვერდით. ან რა არის საშიში? დაიძინე და ხვალ კაი გუნებაზე ადგები”. ამ სიტყვებმა ცოტათი დაამშვიდა ქრისტიანე და, ბოლოს, ყოველგვარად მოქანცულს, ღრმად ჩაეძინა.

ჯერ დილის სინათლეს კარგა არ გაენათებია ოთახი, რომ ნახევრად გამოღვიძებულმა ქრისტიანემ წამოიძახა: “ა, ძუძუ, ა, ძუძუო” და გადაჰყო ხელი ლოგინიდან. ქრისტიანეს ასე ეგონა, შინ ვწევარო; ძილში ბავშვის ტირილი მოელანდა და ის იყო ძუძუს ჭმევას უპირებდა, რომ ხელით აკვანი ვედარ ნახა, “ვაიმე!” - შეჰკვივლა მან, წამოვარდა ლოგინიდან ცოფიანსავით. მაგრამ საჩქაროდ გონს მოვიდა და გაახსენდა, სადაც იყო. მუხლებმოკვეთილი დაეცა ლოგინზე და წასკდა ტირილი: “ჩემო გოგი, ჩემო გოგი!” - იძახოდა ქრისტიანე და ღვრიდა ცრემლებს.

VII

მთელის ერთის კვირის განმავლობაში ეგდო ქრისტიანე იმ ოთახში, რომელიც ნატალიამ მისცა: ხან სტიროდა და ფიქრობდა რაღასაც თვალგაშტერებული. სონას შეჰქონდა ჩაი და სადილ-ვახშამი, მაგრამ ქრისტიანეს ჭამის მადა არ ჰქონდა. ჩაის კი შეეჩვია და, მისი ფიქრით, ძალიან შესაფერიც იყო ეს სასმელი ამის ჯავრიანი გულისათვის. ნატალიასთან და სონასთან ქრისტიანე არ შედიოდა, რადგანაც ხედავდა, რომ “სტუმრები” ხშირად დადიოდნენ იქ. ზოგიერთი ამ სტუმართაგან განზრახ

გაივლიდა ფანჯარასთან და დაუწყებდა ქრისტინეს ჭკრეტას. ამ ჭკრეტისა ძლიერ ეშინოდა ქრისტინეს. ხანდახან შედიოდა მასთან ნატალია და დაუწყებდა მასლაათს.

- რა ქენი, ქალო, კიდევ სკუჩხათა ხარ? ეე, რა ამბავია, შენს გაზდას! როგორ იქნება! რა ჭკუაა, შვილო, რომ ამ ანგელოზის თვალებს ცრემლითა სწვავ! სულ რომ ეგრე იცით ამ ყმაწვილ ქალებმა! პირველად ჯავრიანობთ და ჯავრიანობთ! მერე კი, როცა შეიჩვევიან, ცა ქუდად არ მიაჩნიათ და დედამიწა - ქალამნად... რამდენი მინახავს ეგრე, შენსავით პირველად სულ სკუჩხობდა, სტიროდა, მაგრამ, როცა გაიცნო ქალაქი, მერე კი!.. ქალაქი სხვა რამეა, აქ თუ ყმაწვილმა ფეხი შემოდგა, მერე ქალაქისაა, ველარსად წაუვა!

ქრისტინეს ძლიერ ეჯავრებოდა ნატალიას გაზვიადებული ლაპარაკი და ეშმაკური თვალების მეტყველება. ძალაუნებურად უგდებდა ყურს მის ლაპარაკს და მხოლოდ მაშინ ამოისუნთქავდა თავისუფლად, როცა დედაბერი გავიდოდა იმის ოთახიდან. სონას დანახვა კი დიდი ნუგეში იყო მისთვის. მხოლოდ ერთ სონასთან შეეძლო ყოველივე თავისი დარდების გამჟღავნება. უყვარდა მისი ტკბილი ლაპარაკი. სონაც თავის მხრით ცდილობდა, სხვა თუ არა, სანუგეშო სიტყვა მაინც ეთქვა ქრისტინესათვის.

- იცი, სონა, შინ დაბრუნებას ვფიქრავ, მარა რა ვქნა, რომ ბაბას ვერ დავენახვები, მომკლავს. ნენას, კიდევ რავაც იქნება, შევირიგებ, მარა ბაბაი, ბაბაი... მომკლავს! შენ რას მირჩევ? ჰკითხა ერთ დღეს ქრისტინემ სონას.

- შინ დაბრუნება? არ გირჩევ! უამისოდაც შავ დღეს გაყენებდენ და ახლა, ამდონ ხანს ქალაქს ნამყოფი რომ შინ დაბრუნდე, იფიქრე, რას გიზმენ! შინაური და გარეული, ყველაი შენ აგიღებს ყბათ, - ურჩია სონამ.

- აგია, ხო, აგი მაშინებს მეც. ღმერთო, ღმერთო! რეიზა გამაჩინე ასე უბედური? რომ იცოდე, სონა, რაფერ მენატრება ჩემი გოგის ნახვა! ისე ღამე არ გავა, რომ სიზმარში არ ვნახო: ხან ვითამ ტირის, ტირის, ტირის; ხან მისებურა მიძხერს თვალეებში. წუხელი ცხადი მეგონა, ისე ჩავაწვინე აკვანში და ძუძუს ვაძლევდი. ნეტაი მომკლა და ერთი დამანახვა!..

ამ ლაპარაკის დროს ქრისტინე ჩვეულებრივად არ ტიროდა, მაგრამ მის ხმაში და სახეზე გამოუთქმელი სევდა-ნაღველი იხატებოდა.

- ეგ რომ მცოდნოდა, ამისთანა ნაღველიანი გულის იყავი, არაფლის გულისთვის არ წამოგიტანდი. ეხლა რაღა დროსია! - უთხრა სონამ.

- არ წამომიტანდი? მაშინ თუ გინდა გეთქვა ჩემთვის - რავაც მიხვალ, ცოცხლათ შეგჭამენო, მაინც წამევიდოდი, ისე მოძულეებული მქონდა თავი. ღმერთს გეფიცები, სამჯელ მივედი ჩვენი წისქვილის სათავანთან რომ ტბაია, იქინე ჩავარდები და დევირჩობი-მეთქი, მარა ოხერი სული მწარე ყოფილა! ვერ გავბედე და დავბრუნდი.

- მერე, შე სულელო, ცოდვა არ იყო, ამისთანა ჟუჟუნა თვალეებს რომ დასარჩობათ იმეტებდი! თავს როგორ დავირჩობ! თავს მარტო გიჟები ირჩობენ, - ხუმრობის კილოთი უთხრა სონამ. სონასაც ბევრი ჯავრი და ნაღველი გამოეცადა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, გარეგნობით მაინც მუდამ კმაყოფილი და მხიარული იყო: მხოლოდ როცა მარტო დარჩებოდა, მწარედ დაფიქრდებოდა: “რა სიცოცხლეა ჩემი სიცოცხლე! ჯერ, სანამ ეგ სახე შემრჩენია, ვილაც ათას ოხერის სათამაშოთ და გახურებული გულის გასაგრილებლათ უნდა ვეგდო, ისიც ლუკმა პურის და

ტანისამოსი-ჭინჭისათვის! მერე, როცა მოვხუცებები, ვინ იცის, რა მომელის! მოხუცებამდინაც რომელი სენი სად დამალაობს!” ასეთი უნუგემო, სასოწარკვეთილი თვალთ უყურებდა სონა თავის ცხოვრებას, მაგრამ რა ექნა? გარემოების წყალობით ერთხელ ჩავარდნილი ამგვარ ცხოვრების მორევში, ვეღარ ხედავდა ამოსავალ გზას და მიცურავდა მის ტალღებში.

სონას ამხანაგი ყმაწვილი ქალიც შედიოდა ქრისტიანთან, მაგრამ ქრისტინე ამ ქალთან უცხოდ გრძნობდა თავს; მერე კიდევ ისიც ახსოვდა, თუ როგორ ურცხვად გაჰყვა ის ქალი ოთახში იმ ვიღაც კაცს. ამიტომ მდუმარებით მიიღებდა და ისტუმრებდა ხოლმე ქრისტინე ამ ქალს, თუმცა ეს უკანასკნელი ცდილობდა ქრისტიანს დაახლოვებას და იმის გულის მოგებას.

ეს მესამე ყმაწვილი ქალი თბილისელი იყო, ამის მამა ერთ კანცელარიაში მსახურებდა მწერლად და, თუმცა ღარიბად, მაინც ჯამაგირით არჩენდა ცოლსა და წვრილ შვილს. შემდეგ, არ ვიცი რა მიზეზით, სამსახურიდან დაითხოვეს. დარჩა უსაქმოდ, მიჰყო ხელი ლოთობას. უამისოდაც ღარიბი მისი ოჯახი ეხლა უფრო გადატაკდა. მისმა მეუღლემ ვეღარ აიტანა სიღატაკე და ქმრის ცუდი ყოფაქცევა: ჩავარდა ჭლექად და მცირე ხანს შემდეგ დალია სული. დარჩენ მცირეწლოვანი შვილები ლოთის მამის ამარა; ხშირად ხმელი ჰურიც კი არ მოეპოვებოდათ საზრდოდ. უპატრონოდ დაყრილი ბავშვები დაეჩვიენ ქუჩა-ქუჩა წანწალს და, ვინ იცის, რა გარყვნილებას არ ჩადიოდენ მთელი დღის და ღამის განმავლობაში! დაიზარდნენ ამ თრევა-წანწალში. მამა მოუკვდათ, მაგრამ თუნდა ცოცხალიც ყოფილიყო, შვილებისთვის მაინც ვერაფერი იმედი იქნებოდა. მამის სიკვდილის შემდეგ, შვილებმა მიყიდ-მოყიდეს, თუკი რამ კიდევ გადარჩენოდა იმათ ლოთ მამას გაუყიდელი, გაინაწილეს ფული და გაშორდნენ ერთმანეთს. ამის შემდეგ, უფროსი ქალი გაიქცა სხვა ქალაქში ვიღაც ერთ მოქეიფე ყმაწვილთან, და მას უკან აღარავის გაუგია, რა მოუვიდა - მკვდარი იყო თუ ცოცხალი; ერთი ვაჟი ციმბირში დაკარგეს ვიღაც მდიდარი კაცის მოკვლისა და გამარცვისათვის; მეორე ძმა (სულ ხუთნი იყვენ - ორი ვაჟი და სამი ქალი) ლოთობა-კინტობაში ატარებდა თავის სიცოცხლეს; ერთი ქალი მოკვდა. ყველაზე უმცროსმა, ლიზამ, ის იყო, ნატალიასთან იპოვა თავშესაფარი. ლიზა არ იყო მაინცდამაინც ლამაზი ქალი, მაგრამ მისი სიყმაწვილე და ჯანსაღობა ავსებდა ამ ნაკლს.

ერთ დღეს ნატალიამ და სონამ ქრისტინე ცირკში წაიყვანეს. ამან ცოტათი გაართო ქრისტინე. იმ დღეს კარგ გუნებაზე დაიძინა. მეორე დღეს ჩვეულებრივ შეაწვა გულზე სევდა, მაგრამ ნატალიამ ფაეტონში ჩაისო და სასეირნოდ წაიყვანა. ეტყობოდა ამ სეირნობამაც დიდად ასიამოვნა ქრისტინე. გავიდა კიდევ ხანი და ქრისტინე ცოტა-ცოტათი შეეჩვია თავის მდგომარეობას. ნატალია ამჩნევდა ამას და ძლიერ სასიამოვნოდაც ჰქონდა.

- აკი გითხარი, ქალო, შეეჩვევი-მეთქი, ეხლა ხომ აღარ ხარ სკუჩხნათ? - შეილაპარაკა ერთ დილას ნატალიამ და შევიდა ქრისტიანთან. - ეხლაც აღარ გადმოხვალ ჩვენთან? არ გირჩევნია ჩვენთან იძინო? - ჰკითხა მან ბოლოს.

- აქნაი რა მიჭირს? - უპასუხა ქრისტინემ.

- აქ მარტო ხარ, მოგწყინდება. იქ კი ყმაწვილები დადიან, გაერთობი, ის სჯობია.

- მე აქანაი მირჩევნია.

- მართალია, შვილო, გირჩევნია, მაგრამ აქ ქალაქია, ყველაფერი ფული ღირს. ჯერ ოთახის ქირა, მერე ხარჯი, ცოტა არ არის. ყველას თავისი ანგარიში აქვს. თუ შენვე არ ეცადე, შვილო, ვინ უნდა დაგარჩინოს? ჩვენ თითონაც ძლივს გამოგვაქვს თავი. თუ ჭკუით მოიქცევი, შენისთანა ანგელოზს თავის რჩენა რათ გაუჭირდება! აი, სონა და ლიზაც თავის თავით ცხოვრობენ. მოდიან ყმაწვილი კაცები, ატარებენ დროს და ფულს ამლევენ. შენ ხომ ბევრად ლამაზი ხარ სონასა და ლიზაზე, შენ უფრო გაჩუქებენ ფულს.

ქრისტიანე თვალეზგაშტერებული უყურებდა დედაბერს, რომლის ლაპარაკიდან ბევრი ვერც კი გაიგო რა. ისე კი მიხვდა საზოგადო აზრს, რომ დედაბერი სახლის და ხარჯის ფულს სთხოვდა და თან აჩვენებდა გზას, საიდანაც უნდა შეეძინა ქრისტიანეს ეს ფული. ქრისტიანემ ვერ მოახერხა პასუხი დედაბრის სიტყვებზე; "სონა თუ დამიხსნის, თვარა სხვა რა გზაი მაქ", - ფიქრობდა უბედური.

- მოიფიქრე, შვილო, მოიფიქრე! - ურჩია ბოლოს დედაბერმა და გავიდა გარეთ. ამის შემდეგ, სონა რომ შევიდა, ქრისტიანე მეტად დაღონებული დაუხვდა.

- რა დაგმართია? - ჰკითხა სონამ.

- ნატალია არ მაყენებს, ქირა მომეციო, - უპასუხა ქრისტიანემ, - სად ვიშოვნო ფული? ჩამჩემებია, ყმაწვილი კაცები გაჩუქებენო. მე, სონა, სიავე რაც ვქენი, იგიც მეყოფა! მშიერი მოვკტები და ამას ვერ შევიძლებ; სონა, მომეხმარე, ვინმესთან გოგოთ დავდგები, ერთ ნატებს ჭადს და ძველ ნაცმევ ტანისამოსს ნუ დამამადლის და სხვაი არ მინდა. შენი ჭირიმე, სონა, მომეხმარე რამე.

- რა უნდა ვქნათ, ჩემო ქრისტიანე! აქ ძალიან ძნელი საპოვნია სამოჯამაგირო ადგილი. ათასი მშიერი ქალი და კაცი ტრიალებს ამ ქალაქში და ეძებს მოჯამაგირეთ დასადგომ ადგილს, მაგრამ მეათედიც ვერ შოულობს. მერე კიდევ შენ, სადაც უნდა დადგე მოჯამაგირეთ, ძალით იქნება თუ ნებით, ერთ დღეს მაინც ვერ აცთები იმას, რისიც ახლა ასე გეშინია. გოგოები სოფელშიც ვერ ინახავენ თავს წმინდათ, თორემ თბილისში, რა სათქმელია! ამიტომ გირჩევ, ამ თავითვე შეურიგდე ბედს. რა ვუყოთ! მეც ვიცი, რომ კაი საქმე არ არის, მაგრამ რას იზამ, ჩვენს იღბალს რომ აქ მოვუყვანივართ! არაფელია, პირველათ გაგიძნელდება, მარა ადრე შეეჩვევი. განა ჩვენ ადამიანები არა ვართ, რომ შევეჩვიეთ?

- რა ვქნა, სონა, ისე მეშინია, შემჭამენ, მგონია!

- ვიცი. პირველათ ისე გეჩვენება, თორემ აბა მერე ნახე, თუ შეგეშინოს!

- არა, სონა, ამას ნუ მეტყვი! შენ იმდონი სიკეთე მიყავი, რომ თუ გაქ, ნატალიას მიეცი ჩემ მაგიერ ქირა. ამასობაში ღმერთი მოწყალეა, რამეს გევიკლოვ, ვინმე დიდკაცს გოგო რავა არ დასჭირდება?

სონას გაეცინა და მერე უთხრა:

- აბა რა უნდა გეიკვლიო, ქრისტიანე? ვინ გყავს შენ აქ, რომ გიპატრონოს? ჩვენისთანებს ნატალია, ან მისთანა ვინმე თუ უპატრონებს, ისიც მაშვინ, თუ სარგებელს ხედავს შენგან, თორემ სხვა გზა სად გაქვს! მერე კიდევ შენ პასპორტიც არ გაქვს. აქ თუ ნატალიამ არ მოგიხერხა რამე, პოლიცია დაგიჭერს და დედ-მამასთან გაგაგზავნის. ნატალია, იცოდე, თუ მის პირობაზე არ დაეთანხმე, შენთვის თავს არ შეიწუხებს.

შესაძლებელია, სხვა ქალისთვის სონას ასეთი გულითადი რჩევა არც დაეწყო. პირიქით, ქრისტინეს ადგილზე რომ სხვა ქალი ყოფილიყო, სონა ეტყოდა: “დედაკაცო, რას მეტიჩარობ! განა შენ ჩვენზე უკეთესი ხარ, რომ ვერ გაგიმეტებია თავი? ბევრს ნუ ლაპარაკობ, ან შემოდი ჩვენთან ფსონში, ან არა, აქედან დაგვეკარგეო!” - მაგრამ ქრისტინე ისეთი რბილი არსება იყო, რომ, რაც უნდა გულქვა ყოფილიყო ადამიანი, მაინც სიბრალულსა და სიყვარულს გრძნობდა მის მიმართ.

სონას რჩევამ ძლიერ დააფიქრა ქრისტინე. იმ დღეს არც სადილი უჭამია და არც ვახშამი. ნატალიას, თითქო ემდურისო, ხმას არ სცემდა. “რა უნდა ვქნა? - ფიქრობდა ქრისტინე - შინ დაბრუნება აღარ შემიძლია. ან, რომ თქვას კაცმა, შინ არ იყო, რომ სამჯელ მივედი წყალზე თავის დასარჩობათ. მართალია, მე შინა მიყვარს, ცას და ქვეყანას მირჩვენია, მარა მე აღარ ვუყვარვარ შინას, ყოველ დღე იმას მიჩიოდენ - მომკტარიყავი, უკეთესი იყოვო. ახლა მაინც, რომ მივიდე, ბაბას ვერ გადვურჩები მოუკლავი. არა, შინა აღარ არის ჩემდა, გავათავე, მოვმორდი შინას! აწი აქანაი უნდა გევიკვლიო რამე. მარა რაი? სონამ მართალი თქვა: ვინ მყავს მე აქანაი პატრონი? ნატალიეი, თუ სარგებელს არ ხედავს, არ დაგაყენებსო. სონას თუ რამე დუურჩა, არ დამამადლის, მარა რა აქ? ისიც ნატალიეის ხელშია. ან რეზა უნდა მომცეს სონამ? თუ გინდა, შენც ჩემსავით იშონეო, მეტყვის. იმან რომ არ მითხრას, ჩემითაც უნდა ვიფიქრო. გოგოთაც რომ დადგე ვინმესთან, მაინც ვერ გადვურჩებიო. აბა რა ვქნა? შეეჩოვიო, სონამ. არა, ვერ შევეჩოვი! მოვკეტე, ვერ შევეჩოვი! ვერა, ვერა!” - იწყებდა, ათავებდა და ხელახლავ უბრუნდებოდა ქრისტინე ამავე ფიქრს.

ასე გაატარა მთელი დღე. თავი საშინლად უხურდა და სტკიოდა. დაღამდა, ქრისტინე დაწვა ლოგინში, მაგრამ ძილი კი არ ეკარებოდა. რამდენსაც უფრო უკვირდებოდა თავის მდგომარეობას, იმდენად უფრო უნუგეშოდ და ყოველ მხრით გზამოჭრილად გრძნობდა თავს. შუალამე გადასული იყო, როცა ფიქრებისაგან მოქანცულ ქრისტინეს დაეძინა. მეორე დღეს რომ გაიღვიძა, თავიც და გულიც ისე დამძიმებული ჰქონდა, თითქო ლოდები ჩაუწყვიათ შიგაო. გამოღვიძების შემდეგ დიდხანს თვალგამტერებული იწვა. შემდეგ თითქო რაღაც ახალი ფიქრი დაეძრა, მაგრამ ვერ გამოერკვია ჯერ კიდევ. “სონამ მართალი თქვა, ჩემ იღბალს ასე უჭრია, რა ვქნა, თავს ხომ ვერ მევიკლავ?! ვითომ მე სონაზე უკეთესი ვარ, მის ტოლობას რომ არ ვკადრულობ? სონა თუკი შეეჩვია, მე რაღა ვარ, მეც შევეჩოვი! რა ვუყო, შევეჩოვი!” - გარკვევით გაურბინა უკანასკნელ თავში ფიქრმა; ერთი კიდევ გაიმეორა ეს გადაწყვეტილება და ბოლოს დაეთანხმა კიდევ, თითქო ამის წინააღმდეგ აღარ მოიძებნება რამ მოსაზრებაო. დიად, გადასწყვიტა დასდგომოდა იმ აზრს, რომლის გარდა, მისი ფიქრით, სხვა გზა არ არსებობდა, მაგრამ ამასთან ისეთი სევდა შემოაწვა გულზე, თითქო ამ ქვეყნიერებას სტოვებს და სხვა პლანეტაზე მიდის ძალაუნებურადო, თითქო ყოველივე რაც ცოტაოდნად მაინც მის გულს ათბობდა, რასაც პატივსა სცემდა, უფსკრულში შთაინთქაო. თითქო უნდა გამოიტეროს ყოველივე ესეო, წასკდა ცხარე ტირილი. დიდხანს, დიდხანს ტიროდა პირქვე დამხობილი.

ბოლოს ადგა, მოიწმინდა ცრემლები და შევიდა ნატალიასთან.

- რა ამბავია, ქალო, თვალეები რომ ტირილით დაგისივებია? - უთხრა გულმტკივნეულად ნატალიამ.

ქრისტინეს ყურადღებაც არ მიუქცევია ნატალიას სიტყვებისათვის.

- მე იმიზა მოვედი, მეც სონასავით შენთან მინდა დავდგე, - ცივად უთხრა დედაბერს.

- აკი გითხარი, შვილო, ჩემი ხარ-მეთქი! მე რომ თვალს შევაკლებ, მერე ჩემია! მე ვიცი შენი პატივისცემა! - სიხარულით და ალერსით შესძახა ნატალიამ.

სონამ შეხედა ქრისტინეს თვალებზე და რაღაც სიბრაღულით უთხრა:

- გეტყობა, კარგი გლოვა-ტირილი გადაგიხთია ამ საქმის გადაწყვეტაზე! - ქრისტინემ მხოლოდ ნაღვლიანად შეხედა თავის დიდრონ ცისფერი თვალებით, მაგრამ კი არა უპასუხა რა.

იმ საღამოს ნატალიამ თავისი ზანდუკიდან ამოიღო ერთი ხელი ტანისამოსი, მორთო ქრისტინე და ფაეტონით წაიყვანა სადღაც, საიდგანაც თითონ ნატალია იმ საღამოსვე დაბრუნდა, ქრისტინე კი მეორე დილას მოიყვანეს ფაეტონითვე.

ამას შემდეგ ჩქარა გაითქვა ქრისტინეს სილამაზე თბილისის მოქეიფე ყმაწვილ კაცებში. არ ვიცი, როგორ მოახერხა ეს ნატალიამ, მხოლოდ ეს კია, რომ ქრისტინეს თბილისში ყველა ურის ქალად იცნობდა და სახელად რახილას ეძახდნენ.

VIII

გავიდა ხანი მას შემდეგ, რაც ქრისტინე გაიპარა მშობლების სახლიდან. დათია გაჭადრაგდა. მისი მეუღლე მარიკაიც საკმაოდ მოხუცდა და მოტყდა. ქრისტინეს ვაჟი, გოგი, ეხლა თავის ბაბუას ახლომახლო ყანებში მარტო უზიდავდა სადილს, იმოდენა გაიზარდა. გოგია მეტად საღი, თვალტანადი, ცქრიალა და საყვარელი ბავშვი იყო. მარიკას და დათიას ისე უყვარდათ გოგი, რომ იმაზე მეტად არც ერთ მშობელს არ შეუძლია უყვარდეს თავისი შვილი. რაც უნდა ჯავრიანი და ნაღვლიანი ყოფილიყო დათია, ცელქი, მოტიტინე გოგი რამეთი მაინც გააცინებდა; გოგის ბავშვური, ზარივით წკრიალა სიმღერა ერთ წამს მაინც გადასწმენდდა მის გულიდან დარდს. თუ რამ სიხარული იყო დათიას ოჯახში, ისევე გოგისაგან. მხოლოდ ერთი რამ სჭირდა გოგის ცუდი: მეტისმეტი ანჩხლი იყო. როცა გააჯავრებდა ვინმე, ეს თოვლივით თეთრი ბავშვი, როგორც კუპრი, ისე გაშავდებოდა და დანა შეხვდებოდა ხელში თუ წალდი, სულ ერთი იყო, მიიწევდა გამჯავრებლისაკენ დასაკრავად, გინდა შინაური ყოფილიყო, გინდა გარეშე, არ დაერიდებოდა. ამბობდნენ, ეს საშინელი სიანჩხლე მას შემდეგ დასჩემდა, რაც მეზობლის ბავშვებმა დაუწყეს გაჯავრება და ძახილი - ბუშალიაო.

გოგის მამა, იასონ უქმაძე, ეხლა დასარისტიანებული იყო: მელანივით შავი წვერი გრძლად ჰქონდა მოშვებული. სოფელ ნიგვზიანში ყველა ერიდებოდა და პატივსაც სცემდა ამ თავმომწონე აზნაურს. ბეჟანს ჩაებარებინა ამისთვის ოჯახში უფროსობა და თითონ ეხლა მოსვენებით ცხოვრობდა. შვილებიც ჰყავდა იასონს. ერთი მისი შვილი სკოლაში დადიოდა კიდეც. მხოლოდ ცოლ-ქმრობა კი ვერა ჰქონდა ტკბილი იასონსა და მის მეუღლეს: იჭვიანობდნენ ერთმანეთის შესახებ, და უსაბუთო იჭვიც არ იყო ეს იჭვი. ერთხელვე დაჩვეულ იასონს ხშირად ეჭირა სხვებზე თვალი და, თუ შემთხვევას ნახავდა, ზურგს არ შეაქცევდა. თავისი მხრით იასონის მეუღლეც არ რჩებოდა ქმარს უკან, და, როგორც ამბობდნენ, ორ-სამჯერ ნახა მამამთილმა, რომ მისი რძალი და ერთი ნიგვზიანელი ყმაწვილი აზნაური სხვაგვარს ლაპარაკში იყვენ გართული და ერთად დროს ატარებდნენო. ხანდახან იქამდე მიაწევდა იასონისა და

მისი მეუღლის შორის უკმაყოფილება, რომ განქორწინებას ცოტადა უკლდათ, მაგრამ როგორც იყო, ბოლოს რიგდებოდენ ერთმანეთში. გოგი, რა თქმა უნდა, თავის შვილად არ მიაჩნდა იასონს. მხოლოდ როცა ვინმე გაეხუმრებოდა: “ესა და ეს ბავშვი (გოგი) შენი მზგავსიაო” - იასონი გადიხარხარებდა და უპასუხებდა: “ჩემია და აბა რა გასაკვირველია, რომ მე მემზგავსებოდეს!” მერე დაატანდა: “იცით, რა ლამაზი იყო მისი დედა? მთელი წელიწადი მოვუნდი იმის ხელში მოგდებას. ნეტა სად არის ახლა!?”

დიდი ხანია ქრისტინე აღარავის ენახა სოფელ ნიგვზიანში. ხალხს კიდევ დაავიწყდა ისიც და იმის ამბავიც. მხოლოდ სოფლის ბიჭების სიმღერებშიდა თუ დარჩენილიყო, მაგალითად, შემდეგი ლექსები:

დავწევი და გულში ჩამყვა,
ჩამყვა, ვერ დავიძინეო,
დავდნი მერე, რაც ის ვნახე,
დათივის ქრისტინეო.
ჩემო მკვლელო, ჩემო მწველო,
თვალჟუჟუნა ქრისტინეო,
ერთი მაინც მაკოცნინე,
ეს ვედრება მისმინეო! და სხვ.

ქრისტინე ვერ დაევიწყათ მხოლოდ მის მშობლებსა და და-ძმებს. “ვაი ჩემ დღეს, რა შვილი დამელუპა!” - ამოიხვნეშებდა ხშირად დათია, მაგრამ ისე მწარედ და ნაღვლიანად, რომ ცრემლი მოერეოდა მაყურებელს. მარიკაი კი მიუჯდებოდა სახლის ლოჯეს, - სწორედ იმ ლოჯეს, სადაც ქრისტინეს უყვარდა ჯდომა, იგონებდა თავის ქრისტინეს და ღვრიდა ცრემლებს. მართალია, მარიკას მარჩიელები ანუგეშებდენ: “შენი ქრისტინე ვინცხა ერთ დიდკაცს ყავს ცოლად და ერთ დღეს, თქვენ სიზმარცხადი არ გეცოდინებათ, ისე გესტუმრება ქმარ-შვილიანადო”.

ეს მარჩიელის სიტყვები დიდი იმედი იყო გლეხი დათიას და მისი მეუღლისათვის; ისინი მუდამ დღე მოელოდენ - აი დღეს, აი ხვალ გამოჩნდება ჩვენი ქრისტინეო. რამდენსაც ძალი დაიყეფდა, იმდენს კარებს მივარდებოდა მარიკაი. ცხენოსან ქალს რომ დაინახავდა მომავალს, გული სიხარულით დაუწყებდა ცემას, - ჩემი ქრისტინე იქნებაო. მაგრამ გავიდა წლები მას შემდეგ, რაც მარჩიელმა ქრისტინეს მოსვლა იწინასწარმეტყველა, და ქრისტინე კი არ გაჩნდა. ისიც ვერ გაიგეს დათიამა და მარიკამ, სად იყო მათი ქალიშვილი. ერთხელ კი ვიღაცამ მიუტანა ამბავი, ქრისტინე თბილისში არისო (თუ როგორ გაიპარა ქრისტინე, ეს მისი მშობლებისთვის სამუდამოდ შეუტყობელი დარჩა). ამ ამბით აღტაცებაში მოსულმა დათიამ, როგორც იქნა, იშოვა საგზაო ფული და წავიდა თბილისს. მაგრამ, მოგეხსენებათ, გამოცდილთათვისაც ძნელია თბილისში ასეთი საქმის გაგება, თორემ სოფლელი გამოუცდელი გლეხი რას გახდებოდა! დათიას, ჯერ მატარებლიდან თბილისის ვაგზალზე რომ ჩამოხტა, მაშინ კინალამ აერია გზა-კვალი და არ დაიკარგა თბილისის ქუჩებში. მერე როცა ერთმა ვიღაც მაღლიანმა კაცმა აჩვენა დუქანი, სადაც შეეძლო ღამის გათევა, მოჰყვა ჩვენი დათია კითხვას: “აქნაი ქრისტინას თუ იცნობთ, სა დგას, მასტავლეთო” ამაზე ბევრმა სასაცილოდ აიგდო გამოუცდელი გლეხკაცი, რაც ძლიერ აჯავრებდა დათიას. ბოლოს ვიღაცამ პოლიცია დაუსახელა, იქ იკითხეო. დათია

დიდის ძებნითა და კითხვით მიადგა პოლიციას.

“შენ რომ ამბობ, იმდენ ხანს აქ უპასპორტო ქალს არავინ მოაცდევინებდა. ტყუილია, აქ არ არის შენი ქალიო”, - უპასუხეს პოლიციაში, როცა როგორც იყო, გააგებინა თავისი თხოვნა. დათია დაბრუნდა შინ ხელცარიელი.

მარიკა ლოგინიდან ისე არ წამოდგებოდა დილას, რომ ქრისტინეს შესახებ სიზმარი არ ეთქვა:

“ვითამ ძუძუსმწოვარა იყო და ხელში ვათამაშებდი ჩემ ქრისტინას...” “ვითამ ვათხოვდით, მაყრები ცხენებზე იჯდენ და გაიძახოდენ: გვიგვიანდება, გადარჩით, მოგვეცით ქალიო, მარა ქრისტინაი ტიროდა და ვერ გვშორდებოდა...” “ვითამ მოკაზმულიყო და მისებური ჯილასავით საყტარზე მიმყობოდაო...” და ვინ მოსთვლის, რაგვარი სიზმარი არ უთქვამს მარიკას! ერთ ღამეს კი მეტად გულგამხეთქი სიზმარი ნახა: ვითომც მისი ქრისტინე ხუთი წლისა იყო და თავისებურად ეზოში დაპარპარებდა და თამაშობდა. ამ დროს ჩამოირბინა სერიდან მგელმა, დაავლო პირი და წაიღო, მარიკაი დაედევნა უკან, მაგრამ სად არის, თვალიც ვეღარ მოჰკრა! ამ სიზმარმა ისე შეაშინა მარიკაი, რომ იმ სიზმრის შემდეგ გულის ფრიალი და შიშარობა დასჩემდა. დათიამაც იცოდა ხანდახან სიზმრის თქმა, მაგრამ დათიას სიზმარი უფრო მოკლე და მარტივი იყო, მაგალითად, ერთ დილას წამოდგა და უთხრა ცოლს:

- წუხელ ქრისტინაი მოსულიყო და ქე იჯდა შენთან.

პატარა გოგიმ კი არაფერი იცოდა დედისა და არც ნაღვლობდა. მართალია, შინაური და გარეშე ხშირად ეუბნებოდენ: “კაი დედა გყავდა, ლამაზი დედა გყავდაო”, მაგრამ იმას მაინც ვერ წარმოედგინა სხვა დედა - გარდა მარიკაისა, ის მარიკას უწოდებდა ნენას.

დებსა და ძმებსაც მუდამ ახსოვდათ საყვარელი და - ქრისტინე. “ვაიმე, დაო! შენისთანაი ჩვენში არც ერთი არ რევია!” - იტყოდა ამოხვრით ხან ერთი და ხან მეორე. ხანდახან კიდევ აყვედრიდენ დედ-მამას: “თქვენ მოაძულეთ თავი და დაკარქეთო”. ამ საყვედურზე მარიკაი ტირილს მოყვებოდა. დამწვარს დედას აგონდებოდა ის სიტყვები, რომლებიც ქრისტინემ გაპარვის წინა დღით უთხრა: “მარჩიელი იმას მიჩივა, რაც შენ და ბაბას გინდა ჩემთვის, - მოკტებიო”. ქრისტინეს დაკარგვის შემდეგ მიხვდა, რას ნიშნავდა ეს მწარე საყვედური. დათია კი შვილების საყვედურზე ხმას არ იღებდა, მაგრამ სახეზე კი ეტყობოდა, რომ ეს საყვედური ძლიერ სტანჯავდა.

მარიკას ბოლოს დროს თვალი დააკლდა. ამ დროს ის მეტად შესაბრალისი იყო: როცა რომელიმე შორეული მეზობლის ქალი მივიდოდა მასთან სტუმრად, ძალდატანებით უმზერდა, - იქნება ჩემი ქრისტინეა, მარა ჯერ არ ამყლავნებს მოსვლასაო.

მიდიოდა ასეთ უიმედო, დაუსრულებელ ლოდინში მოხუცი დათიას და მისი მეუღლის სიცოცხლე.

IX

კარგა ხანი გასულიყო მას შემდეგ, რაც ქრისტინემ პირველად დასდგა ფეხი თბილისში. მას შემდეგ კიდევ ბევრი ქრისტინეს მსგავსი სტუმარი მიიღო ამ ქალაქმა. ნატალია აღარ იყო ცოცხალი. იმ ადგილას, სადაც ერთ დროს ნატალიას სახლი იდგა,

ეხლა ორსართულიანი ლამაზი შენობა გამოეჭიმათ და ვიღაც ცოლშვილიანი მდიდარი კაცი იდგა შიგ. ქუჩიდან ქუჩაში დადიოდა ერთი სახედასახიჩრებული, სწეული დედაკაცი და გამვლელ-გამომვლელთ სთხოვდა: ღვთის გულისთვის, მიწყალობეთ ერთი გროშიო. უმრავლესობა ჩვეულებრივი გულცივობით უქცევდა გვერდს, მაგრამ გამოერეოდა ხანდახან ისეთიც, რომ ერთ ან ორ კაპიკს აძლევდა ამ მათხოვარს. ქალაქის გუშაგნი ხშირად სდევნიდენ ამ დედაკაცს, რადგანაც, ამათის ფიქრით, ეს დედაკაცი სხვა მათხოვრებზე უფრო აძულებდა ხალხს თავს. “Жидовка проклятая. Проходу не дает людям”, უწყებოდა ხან ერთი გუშაგი და ხან მეორე. ამ წყრომაზე დედაკაცი მოშორდებოდა შუა ქუჩას, დაჯდებოდა სადმე ქუჩის კუთხეში და იძახოდა: გამიკითხეთ, ღვთის გულისთვისო, მაგრამ, რა რომ აქ ყურადღებას არ მიაქცევდენ, ისევ გადიოდა შუა ქუჩაზე და ეჭირა გაწვდილი ხელი. აბა ვინ იფიქრებდა, რომ ეს დედაკაცი ქრისტინე იყო, ის ლამაზი, მორცხვი ქრისტინე, რომელიც ერთ დროს ისე უტოკებდა გულს და ანატრებდა თავს ნიგვზიანის ყმაწვილკაცობას. გარდა ცისფერი თვალებისა, რომლებიც ეხლა ისე შესაბრალისად გამოიყურებოდა მის დაგლახაკებულ სახიდან, აღარაფერი მოგაგონებდათ ადრინდელ ქრისტინეს.

ქრისტინე და სონა, სანამ არ მოკვდა დედაბერი ნატალია, არ მოშორებიან მას. ნატალიას სიკვდილის შემდეგ რამდენსამე ხანს კიდევ ერთად ცხოვრობდენ ისინი. შემდეგ ქრისტინე ვიღაც ერთმა ოფიცერმა აიყვანა ხასად. კარგა ხანს ცხოვრობდა ამ ოფიცერთან. როცა ოფიცერს მოსწყინდა, ანუ, როგორც თვითონ ამბობდა, როცა “რახილა გახუნდა”, ოფიცერმა ვიღაც სხვა ქალი შეიყვარა და ქრისტენს თავი დაანება. დაიწყო ქრისტინემ ცალკე ცხოვრება (სონასი და ლიზასი, რაც ერთხელ მოშორდა, მას შემდეგ აღარაფერი გაუგია). თუმცა თავისი სილამაზისა ბევრი აღარა შერჩენოდა რა, მაგრამ სახელი ურიის ლამაზი ქალის ჯერ კიდევ ბევრ მოქეიფე ყმაწვილს იზიდავდა მისკენ.

ერთ დღეს ვიღაც ყმაწვილებმა ჩაისვეს ქრისტინე ფაიტონში და გასწიეს ორთაჭალისკენ, სადაც მთელი ღამე დუდუკით და ღვინის სმით უნდა გაეტარებიათ. არ გასულა ორი-სამი საათი სმის დაწყების შემდეგ, რომ მოქეიფეთ მოუვიდათ ჩხუბი ქრისტინეს გამო და შეიქნა ხანჯლების ტრიალი.

- რას გაგიშტერებია თვალები, წამო რაღა! - უთხრა ერთმა ყმაწვილმა ქრისტინეს და მოჰკიდა ხელი წასაყვანად.

- თავი მამიკვდეს, თუ ეგ აქედან გაგატანო! მაშ, მე დედაკაცი ვყოფილვარ! - გადაუდგა წინ მეორე ყმაწვილი ხანჯლით.

- გასწი - მეთქი! აბა, ბიჭია და გაგიბედოს ვინმემ ხელის ხლება! - შესძახა პირველმა ყმაწვილმა ქრისტინეს და გაიგდო წინ.

- ეე! ხედავ ამ ხანჯალს? ლუკმა-ლუკმა აგკუწავ, თუ არ გაჩერებულხარ! - მიუტანა ხანჯალი ქრისტინეს სახესთან მეორე ყმაწვილმა.

- გასწი-მეთქი!

- არ იშლი? მიგყავს რაღა!

- მიმყავს!

- ვერ წაიყვან!

- წავიყვან!

- მაშ, აჰა, თუ წაიყვან! - ამ დროს რამდენჯერმე გაიელვა ქრისტინეს სახეზე იმ ყმაწვილის ხანჯალმა, რომელიც ქალს წინ უხვდებოდა, და რამდენსამე ადგილას დაჭრილი ქალი გულშემოყრილი დაეცა ძირს.

- აი, წაიყვანე! - დაიმახა ქალის დამჭრელმა ყმაწვილმა და გაიქცა. იმას გამოუდგენ სხვებიცა და გულშემოყრილი ქრისტინე კი დარჩა იქ.

როცა ქალი გონს მოვიდა, წამოდგა ზეზე; მისდა ბედად იქ ერთი კინტო შეხვდა და იმის შემწეობით მიაღწია თავის ოთახს. მეორე დღეს ქრისტიანმა განუცხადა პოლიციას, რაც შეემთხვა, მაგრამ რადგანაც ქრისტიანმა იმ ყმაწვილი კაცების შესახებ, რომლებმაც წინა დღით ის წაიყვანეს ორთაჭალაში და დასჭრეს, იმაზე მეტი არაფერი იცოდა, რომ ერთს კოტე ერქვა სახელად, მეორეს - ვანო, მესამეს - სოსო და სხვა, მეტი ვერც გვარი ამ ყმაწვილებისა, ვერც ის ადგილი, სადაც ეს ყმაწვილები ცხოვრობდნენ, ვერ დაასახელა. დიახ, ამ საჭირო ცნობათა უქონლობის გამო პოლიციამ ვერაფერი შეწეობა ვერ აღმოუჩინა ამ ქალს, გარდა იმისა, რომ სამკურნალოში გაგზავნა და იქ მოარჩინეს. მოარჩინეს, მაგრამ სახე მეტად დასახიჩრებული გამოჰყვა. შეხედვა შეგეზარებოდათ, ისე აჩნდა ორ-სამგან ჭრილობის კვალი. ამას შემდეგ, რა თქმა უნდა, თავის რჩენა ადვილი საქმე აღარ იყო მისთვის. ხანდახან პურის ფულიც აღარ ჰქონდა და ერთი დღიდან მეორემდე მშვიერი იჯდა. ამ დროს ავადმყოფობაც გაუძლიერდა და ხშირად იწვა სამკურნალოში. უკანასკნელ სახლის ქირის მიცემაც ვეღარ შეიძლო და სახლის პატრონმა გარეთ გამოაგდო. ეხლა სადღა უნდა შეეფარებია თავი? დაუწყო ძებნა - იქნება ან სონა, ან ლიზა ვნახო სადმე, შესაძლებელია, გაიხსენონ ჩემი ამხანაგობა, არ დამაგდონ შიმშილით სასიკვდილოთო, მაგრამ ვერც ერთი მათგანი ვერ ნახა. სხვა ღონე აღარ იყო, დაიწყო მათხოვრობა და ქუჩა-ქუჩა წაწალი. მაგრამ რას გახდებოდა მათხოვრობით? ის თავის დღეში გამოუცდელი და ცხოვრების უცოდინარი იყო და მათხოვრობაშიაც ეგეთი უცოდინარობა და უხერხულობა თან დასდევდა. ისიც არ იცოდა, სად და რომელ ქუჩაზე დადის უფრო ბევრი ხალხი, სად ეპყრობოდნენ უფრო ყურადღებით მათხოვრებს, რომელ დღეს უნდა ჩამოიაროს ოჯახები და სთხოვოს მოწყალება. ფულის გამოზოგვა და ფრთხილად ხარჯვაც არ იცოდა; ჩაიგდებდა თუ არა ხელში ორიოდ გროშს, აიდევენებდა თან რომელსამე ნაცნობ მათხოვარს, წაიყვანდა დუქანში და ერთ კაპეიკსაც არ მოირჩენდა ისე დახარჯავდა, რაც კი ებადა. ამიტომ ხშირად ეგდო მშვიერი.

ერთ დილას, ერთმა ქალაქის გუშაგმა იპოვნა ქრისტინე ქალაქის ქუჩაზე ძლიერ ავადმყოფი. გუშაგმა შეატყობია ეს ამბავი, სადაც რიგი იყო. პოლიციის მოხელემ გამოჰკითხა ავადმყოფ ქალს, გყავს ნათესავები, თუ არაო.

- მყავს მამა, დედა, შვილი, დები, ძმები. ჩემ მამას დათიეი ქვია, ჩემ შვილს - გოგი. თვითონ მე კი რახილა კი არა, ქრისტინე მქვია, გვარათ ხელმოკლიძეები ვართ, ქრისტიანები. გთხოვთ გამაგზავნოთ მამასთან. მინდა სიკვტილის წინ ერთი ჩემი გოგი ვნახო, - უთხრა ქრისტიანმა პოლიციელს.

- რას ამბობ, დედაკაცო?! შენ ურიის ქალი ხარ, რახილა, ყველა გიცნობს! - უთხრა გაკვირვებულმა მოხელემ, რომელიც თვითონაც კარგათ იცნობდა ერთ დროს "ლამაზ ურიის ქალს, რახილას".

- არა, მე ურიის ქალი არ ვარ, არც რახილა მქვია. ეს მოგონილი იყო, ნატალიამ მოახერხა. მე დათიეის ქალიშვილი ვარ. მიქენით მოწყალება, გამგზავნეთ მამაჩემთან,

ამისრულეთ ეს თხოვნა.

- მერე, სადაური ხარ, რომელი მაზრის? შეეკითხა მოხელე.

- ჩვენ სოფელს ნიგვზიანი ქვია.

- მერე, სად არის ეგ ნიგვზიანი, რომელ გუბერნიაში, რომელ მაზრაში?

ესენი აღარ იცოდა ქრისტიანებ. ის ერთხანს გაჩერდა და უთხრა:

- ეგენი მე არ ვიცი. თქვენ ნიგვზიანში გამაგზავნეთ და მერე თვითონ მივაგნებ.

- მოხელეს გაეცინა. ქრისტიანს სიტყვიდან ვერაფერი გაიგო, სადაური იყო ეს ქალი. ქრისტიანე გაგზავნეს საავადმყოფოში.

საავადმყოფოში ქრისტიანე ბრუნდს და მართალს ყველას ეხვეწებოდა, შინ გამაგზავნეთო, მაგრამ საავადმყოფოს მოსამსახურეებს და ექიმებს არც კი გაეგებოდათ ქრისტიანეს თხოვნა-მუდარა. იმათ ავადმყოფის ბოდვად მიაჩნდათ ქრისტიანეს სიტყვები და მის მიერ გოგის ნახვის ნატვრა.

ორი-სამი დღის შემდეგ ქრისტიანე თითქო უკეთ შეიქნა, ძილი მოუვიდა, რამდენიმე კოვზი წვნიანი საჭმელი შეჭამა “აწი აღარ მჭირია ამათთან ხვეწნა, მოვრჩები და ჩემით წავალ შინ”, - აიმედებდა თავის თავს ქრისტიანე. მართალია, ქრისტიანემ იცოდა, რომ წასვლისათვის ფული იყო საჭირო, ფული, რომელიც არ მოეპოვებოდა, მაგრამ ეხლა ისე ენატრებოდა თავისიანების ნახვა, რომ ამ დაბრკოლებას არაფრად სთვლიდა “ვაგონში სადმე მივიძალა (ქრისტიანეს ახსოვდა, რომ თბილისში რკინიგზით მოვიდა) და ისე წავალო” - ფიქრობდა. ისიც ახსოვდა, როცა ისა და სონა მოდიოდნენ, თუ როგორ დაიძალა ვაგონის სკამქვეშ ერთი ბიჭი. “რისთვის იძალა” - კითხა მაშინ სონას. “ფული არ ქონებია, ბილეთი ვერ უყიდე და ამიტომ კანდუქტორს ეძალვისო”, - უპასუხა სონამ. “მეც ისე დავიძალა, როგორც მაშინ იმ ბიჭმა ქნა”, - ამბობდა ეხლა თავის გულში ქრისტიანე. აქამდეც ბევრჯერ უნატრია ქრისტიანეს: “ნეტა ერთი ჩემი გოგი, ჩემი მშობლები და და-ძმები მაჩვენაო”. ახსოვდა, რომ ხანდახან სონა და ის დაჯდებოდნენ, მოიგონებდნენ თავისიანებს, თავიანთ უმანკო ბავშვობას, თავიანთ სოფლებს, მოუყვებოდნენ რამე ამბავს ამ მოგონებისას ერთმანეთს და ბოლოს ისე აღეძრებოდათ ამ მოგონებით და ამბებით სევდა-ნალღელი, რომ ორივეს ცრემლი სდიოდა თვალთაგან. ბევრჯერ გაუტარებია ქრისტიანეს მთელი ღამეები ტირილით, თავისიანების და მეტადრე გოგის მოგონებაში, მაგრამ მაშინ ეს მოგონება და ნახვის ნატვრა მხოლოდ დროებით აღუძრავდა სევდა-ნალღელს და შემდეგ ისევ გაუვლიდა. მშობლებთან წასვლა და იმათი ნახვა მაშინ ერთხელაც არ განუზრახავს, რადგანაც ფიქრობდა: “მე, გარყვნილს, აღარ მიმიკარებენო”. ეხლა კი ისე გაჰღვიძებოდა იმათი ნახვის წადილი, რომ არაფერს ერიდებოდა: “გამიწყრენ, გამლახონ, მომკლან, ოღონდ ერთი თვალი შევავლო”, - ამბობდა ის თავის გულში. პირველად, როცა ახლად მოშორებული იყო ქრისტიანე თავისიანებს, ერთ-ორჯერ თავისი გოგი კი ნახა სიზმარში, თორემ მშობლები, ნათესავები და თავისი სოფელი ძილში ერთხელაც არ დასიზმრებია, მაშინ სულ სხვანაირ, არაჩვეულებრივ სიზმრებს ხედავდა ძილში. მაგალითად, ქრისტიანეს ახსოვდა იმდროინდელი შემდეგი სიზმარი: ვითომც ეგდო ერთ საშინელ უფსკრულში; მის გარშემო ისეთი წყვილია, რომ ისეთი სიბნელის წარმოდგენა არც თვალების დახუჭვით და არც ბნელ ღამესთან შედარებით არ შეუძლია ადამიანს, არსად ხმა-ბაიბური არ ისმის. ქრისტიანეს უნდა გაინძრეს, ფორთხვით მაინც გაიაროს

ახლომახლო, ცდილობს, ცოდვილობს, მაგრამ თითის განძრევაც ვერ შეიძლო, თითქო რაღაცას მისი ხელი გაუქვავებიაო; უნდა ხმა ამოიღოს, დაიძახოს დაიძახოს, ცდილობს, იტანჯება, მაგრამ არ იქნა, კრინტიც ვერ დასძრა; გრძნობს ისეთ შიშს, რომ ცხადად შეუძლებელია ასეთი შიშის გამოცდა.

აი ასეთის, თავის მდგომარეობასთან უკავშირო სიზმრებს ხედავდა ძილში ქრისტინე უწინ, როცა ახალი მისული იყო თბილისს. ეხლა კი, როცა იმდენი ხანი გასულიყო მას შემდეგ, ათასგვარ სხვა შთაბეჭდილებათა და მოგონებათა ობი გადაკვროდა ზემოდან მის ხსოვნას, ის ნათლად ხედავდა სიზმრებში თავის მშობლების ოჯახს და თავის სოფელს, თითქო ცხადიაო. დახუჭავდა თუ არა თვალებს დასაძინებლად, დაუდგებოდა თვალწინ ნათლად: აი, ვითომ ის ბავშვია, ისეთი ბავშვი, როგორც ახსოვდა მას თავისი თავი. მშობლები ეალერსებიან, იხუტებენ გულში. დიდი ხანია დავიწყებული ჰქონდა, რომ მშობლებმა აღდგომადღეს პირველად წაიტანეს ეკლესიაზე, მაგრამ ეხლა ქრისტინეს უნაკლულად განუმეორდა სიზმარში მაშინდელი შთაბეჭდილება. აი ვითომ ჭრელი ტანისამოსით მოკაზმული მიჰყვა მშობლებს ეკლესიაში. ხედავს - ეკლესია გავსილია სხვადასხვაფერი ტანსაცმელით დაკაზმული ქალებით, კაცებითა და ბავშვებით. სანთლების სინათლეზე ბრჭყვიალებენ ხატები, ისმის ღვდლის ღაღადი და, თითქო თვითონ ეკლესია იძლევა ხმასაო, - გაგრძელებული გალობა. ამ სიზმრის შემდეგ რომ გამოიღვიძა ქრისტინემ, მისი ფიქრით, ვითომ რამდენსამე წამს კიდევ ესმოდა მის ყურს ის გალობა. რა ტკბილისა და ნეტარების ღიმით გამოახელდა ხოლმე ქრისტინე თვალებს მას შემდეგ, როცა ძილში ისე ცხადად ნახავდა ან თავის გოგის, ან მშობლებს და ნათესავებს! მაგრამ როგორ დანაღვლიანდებოდა ხოლმე, როცა დარწმუნდებოდა, რომ ეს სიზმარი, მოჩვენება იყო. “ღმერთო, ერთი ადრე მომარჩინე და წამიყვანე შინ! ერთი, ერთი უნდა ვნახო და მერე მოვკტე. ჩემი გოგი ახლა დიდი იქნება!” - ფიქრობდა ქრისტინე.

გასაკვირვალი ის იყო, რომ ამ უკანასკნელ დროს იჭვი აღარ ეკარებოდა ქრისტინეს გულს. ერთხელაც არ წარმოუდგენია, რომ ჩემი დედ-მამა ეგებ აღარც კი იყვენ ცოცხალიო; გოგიც, შესაძლებელია, მოკვდაო. მას შემდეგ, რაც ის ამათ მოშორდა, ამათი ხომ აღარა გაუგია რა, მაგრამ, ქრისტინეს ფიქრით და წარმოდგენით, ყველანი კარგად იყვენ. უმოხუცებულესი ადამიანი რომ დატოვა თავის სოფელში, ისიც კი ცოცხალი ეგულებოდა ქრისტინეს. “ახლა, შინ რომ მივალ, პირველად თუ ჩემი გოგი შემხვდა, კი ვერ მიცნობს, რომ მისი დედა ვარ. მე კი იმას ერთი შეხედვით ვიცნობ”, - ებასებოდა ქრისტინე ფიქრებში თავის თავს.

ვინ იცის, კიდევ რამდენმა ასეთმა ფიქრმა და მოგონებამ არ გაურბინა ქრისტინეს გონებაში! ძნელი წარმოსადგენია სულის მდგომარეობა იმ ადამიანისა, რომელსაც დიდი ხანია დაუკარგავს ნათესავები და ის კუთხე, სადაც აღიზარდა, სადაც პირველად იგრძნო სიყვარული ქვეყნიერებისა, და უკანასკნელ ჟამს ხელახლა აღძვრია სურვილი და ნატვრა იმ დაკარგული ნაცნობ-ნათესავების და არემარის ნახვისა. ქრისტინე ეხლა ჩქარობდა, რაც შეიძლება, ადრე მორჩენილიყო და ადრე გამგზავრებულიყო თავის სამშობლო სოფელში, მაგრამ მისმა ავადმყოფობამ ხელახლა იბრუნა პირი და საიმედოს არას უმზადებდა ქრისტინეს...

შემოდგომის მოწყენილი დღე იყო. პირმოქუშული ცა წვიმა-ავდარს უქადოდა თბილისს. ყრუ და მდუმარე სასაფლაოზე ვიღაც ორ მესაფლავეს ჩაეშვათ სამარეში ერთი მიცვალეზული და ჩქარობდენ, რაც შეიძლება, მალე მიეყარათ მიწა და დროიანად მორჩენლიყვენ საქმეს.

ეს მიცვალეზული გახლდათ ქრისტინე, რომელმაც ერთი კვირის ავადმყოფობის შემდეგ განუტევა სული თბილისის საავადმყოფოში. აღარ ეღირსა იმისი ნახვა, რაც ისე ენატრებოდა უკანასკნელ ჟამს! მესაფლავეებმა გაათავეს დამარხვა, ერთი კიდევ მიასწორ-მოასწრეს საფლავზე მიწა და გამოეშურენ, რომ წვიმას არ მოესწრო მათთვის.

- რა არის კაცის სიცოცხლე! ვინ იცის, ეს დედაკაცი საიდან იყო მოსული და ეხლა სად დაიმარხა! იქნება ამის ნახვას როგორ ნატრულობდენ ამის ჭირისუფლები! - უთხრა ერთმა მესაფლავემ მეორეს.

- ეჰ, ესეა ეს წუთისოფელი! არ გაგიგონია:

ეჰ, სოფელო, რაშიგან ხარ, რას გვაბრუნებ, რა ზნე გჭირსა!

სად წაიყვან სადაურსა, სად აღუფხვრი სადით ძირსა! -

უპასუხა მეორე მესაფლავემ, რომელსაც სადღაც დაესწავლა რუსთაველის ეს სამართლიანი ჩივილი ადამიანის ხანმოკლეობაზე.

1892 წ.

* ეს პირუტყვობაა ჩემი ძმის მხრით.

წყეული ურიის ქალი. სიარულს უშლის ხალხს.